

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи

на тему «Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»

Виконав здобувач 4 курсу, групи ПТБ-21
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність
Баженов Юрій Сергійович
Керівник к.е.н., доцент Рябикіна Катерина Григорівна
Рецензент к.т.н., доцент Бондарчук Ольга Михайлівна

м. Кривий Ріг
2025 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ЗАТВЕРДЖУЮ:

зав. кафедри ЕОУП,

д-р. екон. наук, проф. Альона ШАХНО

« ____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачеві

БАЖЕНОВУ Юрію Сергійовичу

-
1. Тема роботи «Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»
Керівник теми Рябикіна Катерина Грігорівна, к. е. н, доцент
затверджені наказом по університету від “ 31 ” березня 2025 р. № 180 с
  2. Строк подання здобувачем роботи: 13.06.2025
  3. Вихідні дані до роботи: статистична фінансова звітність підприємства ПрАТ «Ліктрави» за 2020-2023рр (баланс, звіт про фінансові результати), поточна внутрішня звітність підприємства, періодична та спеціальна література з економіки, методичні вказівки для написання та захисту кваліфікаційної роботи кафедри економіки, організації та управління підприємствами.
  - 4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): вивчити економічну сутність, методичні аспекти та систему показників оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства; провести діагностику фінансово-економічного стану підприємства; здійснити оцінку ефективності використання виробничої потужності підприємства; визначити основні напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.
  - 5. Перелік графічного матеріалу: Аналіз техніко-економічних показників господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» за 2021-2023рр; показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави»; Динаміка вартісних показників ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»; Пропозиції щодо ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Рябикіна К.Г.	02.04.2025	11.04.2025
Розділ 2	доц. Рябикіна К.Г.	14.04.2025	25.04.2025
Розділ 3	доц. Рябикіна К.Г.	29.04.2025	26.05.2025
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.		17.06.2025

7. Дата видачі завдання «24» березня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Співбесіда зі здобувачем за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	24.03.2025	виконано
2	Збір матеріалів до випускної роботи	25.03.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань випускної кваліфікаційної роботи	31.03.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	02.04 – 11.04	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	14.04 – 25.04	виконано
6	Підготовка III розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	26.04 – 26.05	виконано
7	Підготовка вступної частини та висновку	27.05 – 05.06	виконано
8	Попередній захист роботи	28.05.2025	
9	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	09.06.2025	виконано
10	Отримання відгуку керівника та рецензії	17.06.2025	виконано
11	Перевірка роботи на унікальність авторського тексту за допомогою Інтернет-Системи Strikeplagiarism.com	27.05.2025	виконано
12	Захист роботи на засіданні Екзаменаційної комісії	23.06.2025	

Здобувач _____

Юрій БАЖЕНОВ

Науковий керівник _____

Катерина РЯБИКІНА

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу за темою
«Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»

Кваліфікаційна робота: 82 с., 19 табл., 12 рис., 29 формул, 40 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: процес підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Мета роботи: узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад формування виробничих потужностей підприємства, а також визначення резервів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та прикладні засади підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства

Об'єкт дослідження: підприємство ПрАТ «Ліктрави»

Методи дослідження: системний аналіз та узагальнення, статистичний, аналітичний, графічний та факторного аналізу.

У кваліфікаційній роботі визначено виробничу потужність підприємства (підрозділу) як його потенційну спроможність виробляти максимальний обсяг продукції за одиницю часу у визначений термін, використовуючи організаційну сукупність знарядь праці, наявних на підприємстві, при певному рівні їх досконалості й освоєння. Узагальнено, що існують різноманітні підходи до визначення сутності виробничої потужності. На рівень виробничої потужності та на ефективність її використання впливає достатньо багато чинників, і підприємствам в сучасних умовах господарювання необхідно приділяти цим питанням багато уваги.

На прикладі ПрАТ «Ліктрави» здійснено аналіз виробничо-господарської діяльності та техніко-економічних показників. Проаналізовано показники ефективності діяльності підприємства. Розроблено стратегію ефективного використання виробничих потужностей підприємства. Отже, запропоновано придбати вакуумний пакувальний верстат Handtmann VF 610, запропоноване обладнання, дозволить у 2,5 рази підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських виробів та фіточаїв.

У роботі при розрахунках використано програмний продукт Microsoft Office Excel, для оформлення роботи Microsoft Office Word.

**ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ, ВИРОБНИЧІ РЕСУРСИ, РІВЕНЬ
ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІЮ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПІДПРИЄМСТВО,
ПРИБУТКОВІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, АНАЛІЗ**

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Економічна сутність та методичні аспекти аналізу виробничої потужності підприємства	8
1.2. Теоретико-методичні засади оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства	24
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»	35
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Ліктрави» та аналіз його діяльності	35
2.2. Оцінка ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»	50
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА	61
3.1. Ефективність та повнота використання ресурсної бази ПрАТ «Ліктрави»	61
3.2. Напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності	65
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

В умовах посилення конкурентної боротьби, у тому числі із іноземними виробниками, такі значення є незадовільними. Серед основних причин недозавантаження виробничих потужностей переробних підприємств можна виділити наступні: застарілість парку технологічного обладнання та застосовуваних технологій виробництва, низький рівень інвестування у оновлення виробничого парку, неефективна логістика виробничих процесів. Одним з найголовніших завдань функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, що характеризує його ефективність, є забезпечення максимального завантаження наявних виробничих потужностей. Як показує аналіз показників завантаження більшості вітчизняних підприємств переробної промисловості, середнє значення коефіцієнта завантаження виробничих потужностей знаходиться в межах 55-65%, у кращому випадку 85%. Тому виникає необхідність ґрунтовно дослідити причини малого завантаження виробничих потужностей, та запропонувати дієві механізми покращення ситуації.

Дослідженню питань, пов'язаних з обґрунтуванням, плануванням і аналізом рівня використання виробничої потужності, резервами поліпшення її використання на підприємствах і в галузях, присвячені праці багатьох учених, серед яких: Л.О. Бакаєв, І.Б. Швець, Й.М. Петрович, Р.П. Атаманчук, А.С. Федонін, Г.А. Швиданенко, Б.Є. Грабовецький, О.Н. Горчакова, І.В. Коваленко, В.І. Єлейко, В.М. Іваненко, В.О. Кулявець, Г.О. Левицька та ін. Водночас, не зважаючи на вагомий кількість досліджень, маємо відзначити, що подальший розвиток теоретико-методичних засад обґрунтування та реалізації резервів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства залишається актуальним завданням.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань бакалаврської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає

проблемам напряму підготовки за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад формування виробничих потужностей підприємства, а також визначення резервів підвищення ефективності використання виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави».

Поставлена мета обумовила вирішення наступних завдань.

- вивчити економічну сутність та роль виробничої потужності в господарській діяльності підприємства;
- дослідити методичні аспекти розрахунку виробничої потужності підприємства;
- узагальнити систему показників оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства;
- вивчити нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері використання виробничих потужностей підприємств;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічного стану підприємства;
- здійснити оцінку ефективності використання виробничої потужності підприємства;
- визначити основні напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Об'єктом дослідження у бакалаврській кваліфікаційній роботі виступає процес підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства, предметом - теоретичні, методичні та прикладні засади підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Теоретичною і методологічною основою проведених у бакалаврській кваліфікаційній роботі досліджень стали наукові концепції і теоретичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі управління

виробничою потужністю. У роботі широко використовувалися метод таблиць та графічний метод.

У процесі досліджень застосовувались такі методи загальнонаукового пізнання економічних процесів, зокрема:

індукції, дедукції, аналізу, синтезу, синергетичний підхід, окрім цього використовувались методи теоретичного узагальнення та порівняння - для уточнення наукових понять з проблем визначення виробничої потужності;

статистичний аналіз - для вивчення, групування, порівняння, оцінки та інтерпретації фактичних даних про результативність господарської діяльності підприємства;

системний підхід до аналізу виробничої потужності підприємства.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти України з питань державного регулювання виробничої діяльності підприємств в умовах ринкового середовища, а також офіційні статистичні матеріали і дані, зібрані під час спеціально проведених досліджень на підприємстві, зокрема фінансова та внутрішньо-управлінська звітність підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та методичні аспекти аналізу виробничої потужності підприємства

В умовах ринкової економіки будь-яке підприємство ставить своїм головним завданням отримання прибутку і задоволення суспільних потреб. У ході своєї діяльності з метою досягнення поставлених цілей підприємство повинно аналізувати і планувати свою діяльність, щоб оптимізувати виробничий процес, відповідність витрат і доходів, виявити слабкі сторони і резерви підвищення ефективності роботи. З метою аналізу процесу виробництва підприємство запроваджує поняття виробничої потужності [17, с.12].

Виробнича потужність - один з основних показників діяльності підприємства. У розрахунку виробничої потужності підприємства включається все устаткування, закріплене за основними виробничими цехами, за винятком резервного, дослідних ділянок та спеціальних ділянок для навчання робітників; культурно-технічний рівень кадрів та їх ставлення до праці; досягнутий рівень виконання норм часу [3, с.21].

Виробнича потужність є вихідним пунктом планування виробничої програми підприємства. Вона відображає потенційні можливості об'єднань, підприємств, цехів з випуску продукції. Визначення величини виробничої потужності та її використання займає провідне місце в виявленні і оцінці резервів виробництва.

У надбанні світової наукової думки пошуки шляхів вирішення економічних проблем доцільного та раціонального використання виробничих потужностей промислових підприємств вже традиційно стали основним

змістом систем управління виробництвом, для запобігання циклічним підйомам і спадам виробництва. Не оминають цю проблему у своїх дослідженнях й українські вчені.

Як самостійна економічна категорія теорія виробничої потужності виникла у промисловості, а потім була перенесена на інші галузі. Дослідження даної теорії доцільно розглядати з другої половини ХУІІІ і початку ХІХ ст. Саме в зазначений проміжок часу почалися активні дослідження, які були зумовлені активним розвитком капіталістичної системи господарювання. Перші гіпотези та напрями економічної думки, пов'язані з становленням теорії капіталу та покращенням ефективності його використання та відтворення, з'являються наприкінці ХУІІІ ст. Авторство цих економічних праць належить А. Сміту, Д. Рікардо, К. Марксу, Ф. Енгельсу, А. Маршалу, А. Картеру, Дж. Харроду, О. Д. Домару та іншим.

В свою чергу у вітчизняній економічній теорії та практиці початок досліджень з еволюції теорії виробничої потужності простежується з 30-х років ХХ ст. Фундаментальними слід вважати праці Б. І. Берковича, А. Киселева, О. І. Непорента [21; 41].

К.Ф. Ойнербам одним з вчених-піонерів, що запровадив у вітчизняній науковій літературі дефініцію «економічної потужності». На думку вченого, розмір економічної потужності визначає мінімальна собівартість (або максимальний прибуток) запланованого обсягу випуску продукції, враховуючи наявні обмеження [43, с.19].

Інший науковець Я. Б. Кваша ввів в обіг поняття переважної виробничої потужності, яка в деяких аспектах співпадає з «економічною потужністю» за визначенням К. Ф. Ойнера. Вчений визначає переважну виробничу потужність як можливий річний випуск продукції підприємства (галузі) з врахуванням використання наявних засобів праці, при мінімальних витратах виробництва, включаючи плату за фонди та рентні надходження [27].

Автор Н. А. Мельничук пропонує розглядати комплексну наукову категорію «економічної виробничої потужності». Вчений визначає дане

поняття як обсяг виробництва, що оптимально задовольняє критерії мінімізації витрат на одиницю продукції або максимізації прибутковості [55].

Рано чи пізно кожне підприємство стикається з завданням пошуків резервів для покращення використання власної виробничої потужності. За своїм походженням термін «потужність» є грецьким і перекладається як міць або можливість, здатність до виконання будь-якої дії.

В економічній літературі по-різному формуються визначення категорії «виробнича потужність». Окремі наукові дефініції поняття «виробнича потужність» підприємства представлено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Поняття «виробнича потужність» підприємства

Автор	Визначення
Березін О.В. [3, с.25]	Виробничі потужності - це потужності суб'єкта господарської діяльності, що використовується в процесі переробки та/ або виробництва товарів.
Геєць І.О. [17, с.15]	Виробнича потужність - це максимально можливий річний випуск продукції відповідної номенклатури, асортименту, якості при максимальному завантаженні наявного виробничого обладнання і ефективнішому використанні всіх наявних ресурсів підприємства.
Дробишева Л.О. [22, с.87]	Виробнича потужність - це можливий річний випуск продукції підприємства або галузі на існуючих засобах праці при мінімальних витратах виробництва, включаючи плату за фонди (або відповідну їй величину, виходячи з встановленої норми ефективності для розрахунку приведених витрат) та рентні нарахування.
Петрович Й.М. [41, с.172]	Виробнича потужність представляє собою обсяг виробництва, який є оптимальним по критерію мінімуму витрат на одиницю продукції або максимуму прибутковості.
Різник Н.О. [54, с.78]	Виробнича потужність - це максимально можливий випуск продукції високої якості в номенклатурі і асортименті, передбачених на плановий період, або обсяг переробки сировини при повному використанні обладнання і виробничих площ, враховуючи застосування передової технології, поліпшення організації виробництва і праці.
Романенко М.А. [56, с.319]	Виробничу потужність розглядається, як потенційно можливий обсяг випуску продукції в одиницю часу роботи обладнання на встановлену дату за допомогою організованої сукупності наявних у підприємства засобів праці, здатних злагоджено функціонувати в часі і просторі, при досягнутому рівні їх технологічного освоєння робітниками.
Слепян Е.В. [59, с.122]	Виробнича потужність характеризує роботу основних засобів при умовах, де можна максимально використати потенційні можливості виробничого обладнання.
Швець І.Б. [68, с.100]	Виробнича потужність підприємства - це максимально можливий випуск продукції необхідної якості в передбаченій номенклатурі за певний час (змину, добу, місяць, рік) при повному завантаженні обладнання та виробничих площ у прийнятому режимі роботи з урахуванням застосування передової технології, організації виробництва і праці.

Враховуючи вищенаведені дефініції, визначимо виробничу потужність підприємства (підрозділу) як його потенційну спроможність виробляти максимальний обсяг продукції за одиницю часу у визначений термін, використовуючи організаційну сукупність знарядь праці, наявних на підприємстві, при певному рівні їх досконалості й освоєння. Слід зазначити, що даний показник розраховується лише на певний зазначений момент часу, що свідчить про його динамічність.

Виробничі потужності розраховуються для вирішення певних завдань [66]: визначення виробничого потенціалу підприємства; виявлення наявних резервів його підвищення (пов'язаних з удосконаленням організації виробництва, технічним прогресом тощо) та пошук шляхів їх за діяння.

Обсяг основних виробничих фондів і ступінь їх використання визначають величину виробничої потужності підприємства. Виробнича потужність підприємства (цеху або виробничої ділянки) характеризується максимальною кількістю продукції відповідної якості та асортименту, що може бути зроблено їм в одиницю часу при повному використанні основних виробничих фондів в оптимальних умовах їх експлуатації [54, с.77].

Найбільш простими і точними вимірниками виробничої потужності є натуральні одиниці. Виробничі потужності вимірюються, як правило, в тих же одиницях, в яких планується виробництво даної продукції в натуральному вираженні (тоннах, штуках, метрах). Виробнича потужність гірничодобувних підприємств визначається в тоннах видобутку корисних копалин, металургійних підприємств - у тонах виплавки металу і виробництва прокату; машинобудівних заводів - у штуках виготовлених машин; потужність цукрових заводів та інших підприємств харчової промисловості - в тоннах сировини, що переробляється в готову продукцію. Іноді виробнича потужність може виражатися в верстато-годинах і, як виняток, у вартісному вираженні.

Поряд з терміном «виробнича потужність» застосовується термін «пропускна здатність», який характеризує максимальний випуск продукції стосовно до роботи обладнання, верстата, агрегату, потокової лінії, групи

верстатів, але тільки не ділянки, цеху, підприємства. Пропускна здатність устаткування обчислюється за декаду, добу, зміну, годину, а виробнича потужність структурних одиниць виробництва - за рік, в деяких випадках - за квартал, місяць.

Економічне обґрунтування виробничої потужності - найважливіший інструмент планування промислового виробництва. Іншими словами, це потенційна можливість валового випуску промислової продукції [35, с.18].

При формуванні виробничої потужності враховується вплив таких чинників, як номенклатура, асортимент, якість продукції, парк основного технологічного обладнання, середній вік обладнання і ефективний річний фонд часу його роботи при встановленому режимі, рівень спряженості парку, розмір виробничих площ і т.п.

Від виробничої потужності залежить ступінь задоволення ринкового попиту, який може змінюватися за обсягом, номенклатурі і асортименту, тому виробнича потужність повинна передбачати гнучкість всіх технологічних операцій, тобто можливість вчасно перебудувати виробничий процес в залежності від зростання конкурентоспроможності продукції, зміни обсягу, номенклатури і асортименту.

Протягом кожного планованого періоду виробнича потужність може змінитися. Чим більше планований період, тим імовірність таких змін вище. Основними причинами змін є [63, с.47]: установка нових одиниць обладнання, замість застарілих або аварійних; знос обладнання; введення в дію нових потужностей; зміна продуктивності обладнання у зв'язку з інтенсифікацією режиму його роботи або у зв'язку зі зміною якості сировини і т.п.; модернізація обладнання (заміна вузлів, блоків, транспортних елементів і т.п.); зміни в структурі вихідних матеріалів, складу сировини чи напівфабрикатів; тривалість роботи обладнання протягом планового періоду з урахуванням зупинок на ремонт, профілактику, технологічні перерви; спеціалізація виробництва; режим роботи обладнання (циклічний, безперервний); організація ремонтів і поточного експлуатаційного обслуговування.

На процес формування виробничої потужності підприємства здійснюють вплив ряд факторів.

Класифікуючи фактори, що впливають на величину потужності за сферою їх впливу, їх можна розділити на дві групи (рис. 1.1).

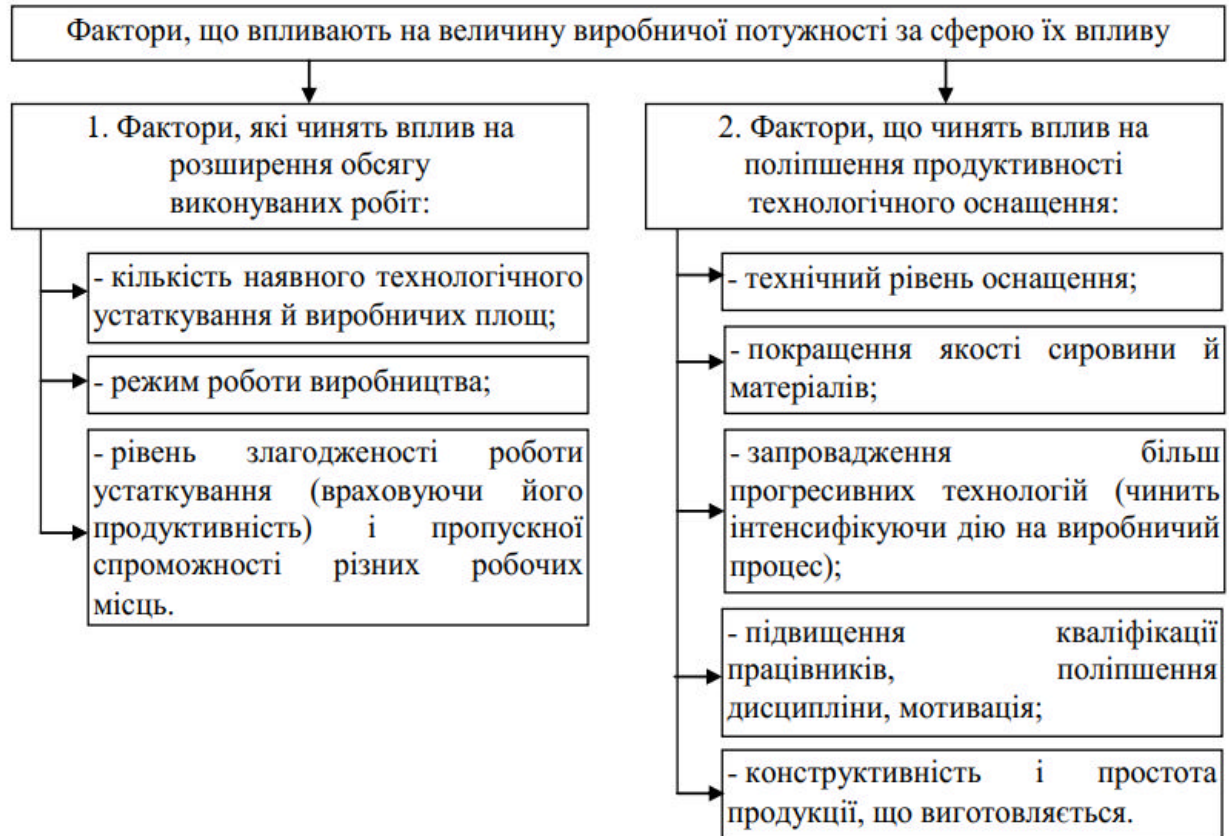

Рисунок 1.1. – Фактори, що впливають на величину виробничої потужності за сферою їх впливу

Виробничі потужності можна розглядати з різних позицій, виходячи з цього, визначають теоретичну, максимальну, економічну, практичну потужність.

Теоретична (проектна) потужність характеризує максимально можливий випуск продукції при ідеальних умовах функціонування виробництва. Вона визначається як гранична годинна сукупність потужностей засобів праці при повному річному календарному фонді часу роботи протягом усього терміну їх фізичної служби. Цей показник використовується при обґрунтуванні нових проектів, розширення виробництва, інших інноваційних

заходів.

Максимальна потужність - теоретично можливий випуск продукції протягом звітного періоду при звичайному складі освоєної продукції, без обмежень з боку чинників праці та матеріалів, при можливості збільшення змін і робочих днів, а також використанні тільки встановленого обладнання, готового до роботи. Даний показник важливий при визначенні резервів виробництва, обсягів продукції, що випускається і можливостей їх збільшення, нарощування. Під економічною потужністю розуміють межа виробництва, який підприємству не вигідно перевищувати через великого зростання витрат виробництва або яких-небудь інших причин [39, с.281].

Практична потужність - найвищий обсяг випуску продукції, який може бути досягнутий на підприємстві в реальних умовах роботи. У більшості випадків практична виробнича потужність збігаються з економічною.

На відміну від проектної планова виробнича потужність діючих підприємств розраховується виходячи із застосовуваних технологічних процесів, наявного парку обладнання, наявних виробничих площ як величин вже заданих, а обсяг випуску продукції за планованої номенклатурі є шуканою величиною, яка встановлюється в умовах повного використання ресурсів, наявних у розпорядженні підприємства.

Таким чином, існують різноманітні підходи до визначення сутності виробничої потужності, які не обмежуються сферою теоретичних досліджень. Вчені по-різному підходять до визначення сутності поняття потужності підприємства, деякі серед них виділяють поняття економічної потужності, яка характеризує співвідношенням витрат на одиницю продукції. На рівень виробничої потужності та на ефективність її використання впливає достатньо багато чинників, і підприємствам в сучасних умовах господарювання необхідно приділяти цим питанням багато уваги.

Для розрахунку виробничої потужності необхідно мати наступні дані [9; 22]:

- 1) плановий фонд робочого часу одиниці обладнання;

- 2) кількість одиниць обладнання;
- 3) продуктивність обладнання;
- 4) трудомісткість виробничої програми;
- 5) досягнутий коефіцієнт виконання норми виробітку.

Виробнича потужність підприємства визначається за потужністю провідних цехів, дільниць, поточних ліній, станків (агрегатів) з урахуванням заходів щодо ліквідації «вузьких місць» та можливої кооперації виробництва.

До провідних належать ті виробничі підрозділи підприємства, які виконують головні технологічні процеси (операції) і мають вирішальне значення для забезпечення випуску профільних видів продукції.

Виробничу потужність підприємства визначають за всією номенклатурою профільної продукції. При цьому проводять можливе звуження номенклатури, об'єднуючи окремі вироби в групи за конструктивно-технологічною єдністю з визначенням для кожної із них базового представника. Решту виробів даної групи приводять до характеристик трудомісткості.

Якщо підприємство випускає кілька видів продукції, то виробнича потужність визначається окремо для кожного виду виробів. Наприклад, на металургійних підприємствах (комбінатах) обчислюють окрему потужність доменного, сталеплавильного та прокатного виробництва.

У розрахунки виробничої потужності підприємства включають [8, с.326]:

- а) усе діюче і недіюче внаслідок несправності, ремонту та модернізації устаткування основних виробничих цехів;
- б) устаткування, що перебуває на складі і має бути введено в експлуатацію в основних цехах протягом розрахункового періоду;
- в) понаднормативне резервне устаткування;
- г) понаднормативне устаткування допоміжних цехів, якщо воно аналогічне технологічному устаткуванню основних цехів.

Виробничу потужність підприємства треба обчислювати за технічними

або проектними (не перевершеними) нормами продуктивності устаткування, використання виробничих площ і трудомісткості виробів, нормами виходу продукції з урахуванням застосування прогресивної технології та досконалої організації виробництва. За браком таких норм можна використовувати власні розрахункові технічні норми, які враховують прогресивні досягнення значної кількості (20-25%) робітників однакових професій і ланок виробництва [21].

Для розрахунків виробничої потужності підприємства береться максимально можливий річний фонд часу (кількість годин) роботи устаткування. На підприємствах із безперервним процесом виробництва таким максимально можливим фондом часу роботи устаткування є календарний фонд (8760 годин на рік) за мінусом часу, необхідного для проведення ремонтів і технологічних зупинок устаткування.

Для підприємства з дискретним процесом виробництва фонд часу роботи устаткування визначають, виходячи з фактичного режиму роботи основних цехів та встановленої тривалості змін у годинах із відрахуванням часу на проведення ремонтів устаткування, вихідних і святкових днів. У сезонних виробництвах фонд часу роботи устаткування регламентується встановленим режимом роботи підприємства (за технічним проектом) з урахуванням забезпечення оптимальної кількості днів роботи окремих технологічних цехів (ліній).

Розрахунок виробничої потужності підприємства повинен проводитись у такій послідовності: агрегати з групи технологічного обладнання - виробничі дільниці - цехи (корпуси, виробництва) - підприємство у цілому.

У загальному вигляді виробнича потужність ($В_{pi}$) провідного цеху, дільниці або групи технологічного устаткування з виготовлення однорідної продукції може бути визначена за однією з таких формул [25, с.76]:

$$В_{pi} = П_{в} \times \Phi'_{ef} \times КУ_{с}, \quad (1.1)$$

$$В_{pi} = \Phi'_{ef} \times КУ_{с} / T_{р}. \quad (1.2)$$

де $В_{pi}$ - потужність і-го виробничого підрозділу підприємства одиниць продукції;

P_v - продуктивність устаткування у відповідних одиницях виміру продукції за годину;

$\Phi'_{\text{эф}}$ - ефективний річний фонд часу роботи одиниці устаткування, год.;

$K_{Ус}$ - середньорічна кількість устаткування;

T_p - трудомісткість виготовлення одиниці продукції з урахуванням коефіцієнта виконання норм, яка визначається за такою формулою [39, с.115]:

$$T_p = t_0 / K_{в.н}, \quad (1.3)$$

де t_0 - норма часу на виготовлення одиниці продукції (годин);

$K_{в.н}$ - коефіцієнт виконання норм часу.

Потужність можна визначити також за формулою [39, с.116]:

$$B_{пi} = \Phi'_{\text{эф}} \times K_{Ус} \times K_{в.н} / t_0, \quad (1.4)$$

Розраховується також технологічна спроможність (потужність) решти виробничих ланок підприємства (поряд із провідними цехами чи дільницями). Такі розрахунки необхідні для виявлення невідповідності між потенційними можливостями з випуску продукції (надання послуг) окремих виробничих підрозділів та забезпечення узгодженої технологічної пропорційності між взаємопов'язаними виробничими ланками. Ступінь відповідності потужностей різних структурних підрозділів підприємства визначають через розрахунок і порівняння коефіцієнтів суміжності, які характеризують співвідношення потужностей провідного підрозділу та решти виробничих ланок.

Виробнича потужність залежить від характеру підприємств, цехів, рівня їх спеціалізації, якими визначається організаційний тип виробництва.

На неперервно-потоківих лініях, а також на конвеєрі потужність визначається за формулою [33, с.279]:

$$B_{п} = \Phi'_{\text{эф}} / r, \quad (1.5)$$

де r - такт робочої лінії чи конвеєра.

В умовах потоково-масового виробництва при вузькій спеціалізації робочих місць визначається потужність групи робочих місць, які виконують дану операцію при обробці конкретної деталі, потужність розраховується за такою формулою [33, с.279]:

$$B_n = \Phi'_{\text{еф}} \times PM / T_p, \quad (1.6)$$

В умовах серійного виробництва розрахунок виробничої потужності ускладнюється тим, що за кожним робочим місцем закріплюється велика кількість детале-операцій. Як вимірник виробничої потужності використовується типовий виріб-представник [63, с.47]:

$$B_n = \Phi'_{\text{еф}} \times КУ_c / T_{p, \text{пр}}, \quad (1.7)$$

де $T_{p, \text{пр}}$ - технічно розрахована норма часу на обробку комплекту деталей виробу - представника на даній групі устаткування.

В умовах серійного виробництва з широкою номенклатурою випуску виробів, а також у одиничному та дрібносерійному виробництвах розрахунок виробничої потужності ведеться у такій послідовності:

а) визначається трудомісткість обробки виробів і усієї виробничої програми за групами устаткування [63, с.48]:

$$T_N = \sum_{i=1}^n \frac{(t_0 \times N_i)}{K_{\text{в.н}}}, \quad (1.8)$$

T_M - трудомісткість виробничої програми (години);

N_1 - кількість продукції за виробничою програмою, нат. од.

б) розраховується ефективний фонд часу роботи за групами устаткування, що взаємозамінюються, тобто визначається пропускна спроможність устаткування [63, с.48]:

$$П_{\text{спр}} = \Phi'_{\text{еф}} \times КУ_c, \quad (1.9)$$

де $П_{\text{спр}}$ - пропускна спроможність устаткування, верстато-годин;

в) ефективний фонд часу по кожній групі устаткування ділять на трудомісткість програми по даному виду робіт і визначають коефіцієнт виробничої потужності цеху чи дільниці ($K_{\text{потуж}}$) [63, с.49]:

$$K_{\text{потуж}} = \Pi_{\text{спр}} / T_N, \quad (1.10)$$

Коефіцієнт виробничої потужності - це співвідношення пропускної спроможності групи устаткування та трудомісткості її виробничої програми;

г) за провідною групою устаткування встановлюють коефіцієнт виробничої потужності цеху (дільниці) і проектують заходи щодо розширення «вузьких місць»;

д) визначають потужність цеху, підприємства у натуральному вимірнику шляхом множення кількості виробів за програмою на прийнятий коефіцієнт виробничої потужності [68, с.100]:

$$V_{\text{пц}} = N \times K_{\text{потуж}}, \quad (1.11)$$

Коефіцієнт завантаження устаткування ($K_{з.у}$) визначається так:

$$K_{з.у} = 1 / K_{\text{потуж}}, \quad (1.12)$$

тобто

$$K_{з.у} = T_N / \Pi_{\text{спр}}, \quad (1.13)$$

При $K_{з.у} = 1$ устаткування використовується повністю; при $K_{з.у} > 1$ устаткування перевантажене; при $K_{з.у} < 1$ - воно недовантажене.

Після розрахунку виробничих потужностей всіх цехів будується діаграма потужності підприємства.

При плануванні виробничої потужності необхідно передбачати заходи, направлені: з одного боку - на розшивку «вузьких м

Крім розрахунків по провідних цехах і дільницях, визначається технологічна спроможність виробничих ланок підприємства. Це необхідно для виявлення невідповідності виробничих потужностей окремих підрозділів прийнятій потужності по даних провідних цехів, дільниць, а також для забезпечення технологічної пропорційності між взаємопов'язаними

виробничими ланками. Відповідність потужності різних підрозділів підприємства визначається порівнянням коефіцієнтів сумісності, які розраховуються співвідношенням потужностей провідного підрозділу та інших виробничих ланок.

Проведені розрахунки наявної виробничої потужності підприємства дозволяють визначити обсяг випуску виробів, який буде забезпечений діючими виробничими потужностями. Максимально можливий випуск продукції може бути досягнутий з урахуваннями змін ряду чинників, наприклад, зменшення простоїв устаткування, підвищенням коефіцієнта змінності його роботи, удосконаленням організації виробництва, впровадженням технічних заходів тощо.

Приріст потужності за рахунок організаційно-технічних заходів, тобто внутрішньовиробничих резервів, не завжди може забезпечити випуск запланованого обсягу продукції. Тому виникає потреба у визначенні та введенні в дію нових (додаткових) потужностей за рахунок технічного переозброєння, реконструкції або розширення підприємства.

Встановлене у виробничій програмі завдання щодо обсягу виробництва продукції може бути досягнуте за умови забезпеченості необхідною кількістю ресурсів [59, с. 121].

Алгоритм розрахунку виробничої програми (плану виробництва продукції) та її обґрунтування виробничою потужністю у спрощеному вигляді може бути зведений до наступних процедур [27; 64]:

1. Аналізується портфель замовлень.
2. Проводиться перерахунок асортименту портфеля замовлень на один вид продукції, прийнятий як виріб-представник. Коефіцієнт перерахунку визначається як співвідношення трудомісткості кожного типорозміру продукції на трудомісткість виробу-представника.
3. Аналізується використання середньорічної виробничої потужності в звітному періоді. В процесі аналізу визначається досягнутий рівень використання виробничої потужності, рівень прогресивності

використовуваної техніки та технології; досягнутий рівень організації виробництва та праці на підприємстві, чи достатньо потужностей для виконання обсягу продажів на плановий рік. Розрахунок рівня використання потужностей проводиться в натуральному та вартісному виразі. Якщо проект виробничої програми не забезпечує достатнього завантаження виробничих потужностей, необхідно шукати додаткові можливості збільшення обсягу продажів та довантаження виробничих потужностей за рахунок додаткових замовлень. Якщо план продажу перевищує виробничу потужність, то з метою збереження покупців необхідно провести комплекс заходів щодо ліквідації «вузьких місць» та збільшення виробничої потужності.

4. Планується коефіцієнт використання виробничої потужності в плановому періоді.

5. Визначається можливий випуск продукції на основі діючих виробничих потужностей. Виробнича потужність повинна розраховуватися в розрізі виробів-представників у натуральному і вартісному виразі. При розрахунку виробничої потужності за звітний рік потужність на початок звітного року приймається за номенклатурою і асортиментом продукції попереднього року, а потужність на кінець звітного року на початок планового періоду - за номенклатурою і асортиментом продукції звітного року.

6. Проект виробничої програми порівнюється з виробничою потужністю по кожному виробу-представнику, після досягнення балансу між виробничою потужністю та проектом програми дається економічна оцінка проекту плану виробництва.

Із метою більш повної ув'язки проекту виробничої програми і виробничої потужності підприємства розробляють баланс виробничих потужностей. У ньому відображають вхідну, вихідну і середньорічну потужність, а також введення і вибуття потужностей.

На основі балансу виробничих потужностей та в ході його розробки здійснюється [38]:

Рис. 1.2. Структура розрахунку балансу виробничої потужності [8]

- уточнення можливостей виробничої потужності;
- визначення рівня забезпеченості виробничою потужністю програми робіт по підготовці виробництва нових виробів;
- визначення коефіцієнта використання виробничих потужностей;
- виявлення внутрішньовиробничих диспропорцій та можливостей їх усунення;
- визначення необхідності в інвестиціях для нарощування потужностей

та ліквідації «вузьких місць»;

- визначення потреби в обладнанні або виявлення надлишків обладнання;

- пошук найбільш ефективних варіантів спеціалізації та кооперування.

Баланс виробничої потужності за видами продукції на кінець планового року розраховується як сума потужності на початок року та її приросту за мінусом вибуття. Розрахунок балансу виробничої потужності може здійснюватися для кожного виду профілюючої продукції за відповідною структурою (рис. 1.2).

Розрахунки виробничої потужності використовуються для обґрунтування виробничої програми потужністю підприємства, а також для складання балансу, який відбиває зміни величини потужності протягом планового періоду і характеризує вихідну потужність ($V_{\text{вих}}$) [22, с.88]:

$$V_{\text{вих}} = V_{\text{вх}} + V_{\text{от}} + V_{\text{р}} \pm V_{\text{н}} - V_{\text{вв}}, \quad (1.14)$$

де $V_{\text{вх}}$ - вхідна потужність підприємства, тобто потужність на початок планового періоду;

$V_{\text{от}}$ - збільшення потужності впродовж планового періоду внаслідок здійснення організаційно-технічних заходів;

$V_{\text{р}}$ - нарощування виробничої потужності шляхом реконструкції або розширення підприємства;

$V_{\text{н}}$ - збільшення "+" або зменшення "-" виробничої потужності у зв'язку зі змінами у номенклатурі та асортименті виготовлюваної продукції;

$V_{\text{вв}}$ - зменшення виробничої потужності внаслідок її вибуття, тобто виведення з експлуатації технічно застарілого та фізично спрацьованого устаткування.

Отже, встановлене у виробничій програмі завдання щодо обсягу виробництва продукції може бути досягнуте за умови забезпеченості необхідною кількістю ресурсів.

Таким чином, виробничі потужності підприємств обчислюються за відповідними галузевими основними положеннями, що відображають особливості конкретних галузей. Проте існують спільні для більшості галузей економіки методичні принципи розрахунку виробничих потужностей діючих підприємств.

1.2. Теоретико-методичні засади оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства

При обґрунтуванні виробничої програми виробничою потужністю важливо мати інформацію про рівень її використання на підприємстві. Тому для оцінки реального стану її використання потрібна система показників.

Як система показників в цілому, так і окремі з них повинні відповідати певним вимогам. У першу чергу кожний із показників, який входить до тієї чи іншої групи, має чітко визначене призначення в системі аналізу та використовується для оцінки одного із напрямів використання виробничих потужностей. Розглянемо методи розрахунку і призначення кожного із показників, які входять до тієї чи іншої групи та системи в цілому [1, с.265].

Серед показників першої групи слід виділити коефіцієнт використання проектної потужності ($K_{пп}$), який характеризує рівень використання введеної в дію нової потужності з метою досягнення стабільного випуску продукції, не нижчого, ніж передбаченого проектом рівня. Він визначається як відношення фактичного випуску продукції, передбаченого проектом, до величини проектної потужності в аналогічних одиницях [13, с.69].

Зовсім інше значення має коефіцієнт використання діючої виробничої потужності ($K_{дп}$). Він характеризує рівень використання діючої виробничої потужності, яка за величиною може значно відрізнятися від проектної. У свою чергу виробнича потужність поділяється на певні види, кожен з яких має різне значення при розв'язанні питань планування та організації виробництва.

Рівень використання різних видів потужності необхідно розглядати окремо. Насамперед, потрібно оцінити рівень використання прийнятої середньорічної та фактичної виробничої потужності. Цей коефіцієнт можна отримати шляхом ділення планового або фактичного обсягу валової, товарної, реалізованої або чистої продукції на значення потужності відповідного виду.

Важливе значення для характеристики виробничої потужності підприємства має аналіз рівня її використання, а також характеристика його окремих підрозділів. За результатами такого аналізу можна судити про правильність вибору провідної ланки, за якою прийнята потужність підприємства, і про величину резервів збільшення випуску продукції окремими цехами.

Рівень використання середньо-розрахункової або нормативної величини виробничої потужності характеризується коефіцієнтом нормативної величини потужності ($K_{нп}$) [20, с.154]:

$$K_{нп} = V_{п} / V_{пн}, \quad (1.15)$$

де $V_{пн}$ - розрахункова нормативна величина виробничої потужності.

За коефіцієнтом використання того чи іншого виду потужності можна оцінити резерви її поліпшення, а також ступінь напруженості планових завдань підприємства.

Об'єктивну оцінку цих резервів можна отримати за допомогою групи показників, які характеризують рівень використання обладнання. До них належать коефіцієнти змінності роботи обладнання, коефіцієнт завантаження обладнання та показник середнього часу роботи однієї машини. Найбільш достовірним методом визначення коефіцієнта змінності роботи обладнання ($K_{ум}$) є ділення планової розрахункової або фактичної машиномісткості продукції, що виготовляється, на дійсний річний фонд часу роботи всього встановленого обладнання при його роботі в одну зміну [7, с.135]:

$$K_{зм} = \frac{\sum_{i=1}^n T_i}{\Phi_0}, \quad (1.16)$$

де $\sum_{i=1}^n T_i$ - сумарна розрахункова планова або фактична машиномісткість продукції.

Коефіцієнт режимної змінності устаткування показує ступінь його зайнятості по змінах [11, с.427]:

$$K_{зм,реж} = (2 q_2 + 3 q_3) / (q_2 + q_3), \quad (1.17)$$

де q_2 - кількість верстатів, що працюють у дві зміни, од.; q_3 - кількість верстатів, що працюють у три зміни, од.

Коефіцієнт завантаження устаткування на виробничу програму $K_{з.у}$ характеризує досягнуту пропорційність між структурою трудомісткості продукції і структурою парку устаткування з урахуванням прийнятого режиму роботи.

Важливим моментом в аналізі використання обладнання є визначення 25 середнього часу його роботи. Показник, який характеризує середній час роботи машини (год.), обчислюється як [24, с.48]:

$$F = \frac{\sum_{i=1}^n T_i}{C_{вст}}, \quad (1.18)$$

де $C_{вст}$ - кількість встановленого обладнання.

За такими показниками можна оцінити вплив факторів, які характеризують конструктивно-технологічні особливості продукції, що виготовляється, та досягнутий організаційно-технічний рівень виробництва, відображають наявні ресурси та їх використання в часі. Будь-який із показників відображає, насамперед, використання технологічного

обладнання, яке визначає величину виробничої потужності. Динаміка цих показників характеризує не тільки рівень використання виробничої потужності, а й резерви поліпшення її використання.

Важливим етапом в аналізі використання виробничої потужності є оцінка ступеня рівномірності завантаження обладнання при заданому обсязі виробництва або при прийнятій потужності. Це завантаження дає уявлення про існуючий рівень пропорційності у виробничій потужності підрозділів та груп взаємозамінного обладнання. Для кількісної характеристики рівномірності завантаження обладнання існує коефіцієнт пропорційності ($K_{пр}$), який належить до другої групи показників. Він визначається як відношення кількості обладнання, зайнятого у виготовленні продукції ($C_{пр}$), до загальної кількості встановленого обладнання ($C_{вст}$).

Якщо $C_{пр} = C_{вст}$, то коефіцієнт пропорційності дорівнює коефіцієнту завантаження обладнання. У всіх інших випадках вони відрізняються за величиною [24, с.49].

Коефіцієнт пропорційності має деякі особливості. Так, якщо коефіцієнт змінності характеризує використання обладнання в часі, а коефіцієнт завантаження - ступінь використання дійсного фонду часу роботи обладнання при заданому обсязі виробництва, то коефіцієнт пропорційності характеризує рівномірність у роботі парку машин. За допомогою цього показника можна визначити, яка кількість встановленого обладнання у виробничому підрозділі може одночасно працювати при повній структурі парку машин та структурі машиномісткості заданої виробничої програми. Водночас він показує, наскільки масштаб роботи відповідає встановленому обладнанню у певний момент.

Коефіцієнт змінності роботи обладнання і коефіцієнт завантаження обладнання значною мірою залежать від обсягу виробництва. Коефіцієнт пропорційності залишається незмінним при зміні обсягу виробництва. Не змінюється значення коефіцієнта пропорційності і тоді, коли збільшується загальна кількість обладнання в цехах і на ділянках без зміни його структури.

Визначивши за допомогою коефіцієнта пропорційності рівень пропорційності у виробничій потужності, можна встановити ту кількість машин, верстатів, які безперервно беруть участь у роботі, а також виявити ту частину обладнання, яка може бути вилучена з виробничого процесу або частково завантажена роботою.

Найбільш доцільно використовувати таку формулу визначення коефіцієнта пропорційності ($K_{пр}$) [23, с.316]:

$$K_{пр} = K_{зм.вст} / K_{зм.н}, \quad (1.19)$$

де $K_{зм.вст}$ - коефіцієнт змінності роботи встановленого устаткування;

$K_{зм.н}$ - нормативний коефіцієнт змінності.

Важливе місце в аналізі рівня використання виробничої потужності посідають інтегральні вартісні показники. Вони утворюють третю групу показників і дають змогу оцінити вплив використання виробничої потужності на ефективність виробництва. Одним із таких показників є фондвіддача. Цей показник має прямий зв'язок із показниками, які вказують на рівень завантаження обладнання.

Фондвіддача визначається за формулою [18, с.115]:

$$\Phi_v = ВП(ТП) / S_{ср}, \quad (1.20)$$

де ВП(ТП) - обсяг валової (товарної) продукції підприємства, грн.;

$S_{ср}$ - середньорічна вартість основних засобів, грн.

Вплив завантаження обладнання на фондвіддачу можна визначити за формулою [4, с.227]:

$$\Delta \Phi_v^{\delta} = \left(\frac{K_{з.з}}{K_{з.б}} - 1 \right), \quad (1.21)$$

де $\Delta \Phi_v$ - приріст фондвіддачі за рахунок підвищення завантаження

обладнання;

$K_{зз}$, $K_{зб}$ - коефіцієнти завантаження обладнання відповідно у звітному і базовому періодах;

$\Phi_{в}$ - фондovіддача у базовому періоді.

За показником фондovіддачі оцінюють ступінь відповідності фактичної та проектної фондovіддачі, а також зіставляють проектну фондovіддачу із прийнятою потужністю. Порівнявши ці два показники, можна визначити резерви підвищення фондovіддачі або величину перекриття проектної фондovіддачі, які в свою чергу характеризують резерви поліпшення використання прийнятої потужності. Резерв підвищення фондovіддачі (P_{ϕ}) можна обчислити за формулою [4, с.228]:

$$P_{\phi} = \left(\frac{\Phi_{\phi}^{np} - \Phi_{\phi}^n}{\Phi_{\phi}^{np}} \right) \times 100, \quad (1.22)$$

де $\Phi_{в}^{np}$ - проектне значення фондovіддачі;

$\Phi_{в}^n$ - фондovіддача, обчислена за прийнятою потужністю.

Визначаються також показники фондомісткості та фондоозброєності підприємства.

Фондомісткість [4, с.228]:

$$\Phi_{м} = S_{ср} / \text{ВП(ТП)} = 1 / \Phi_{в}, \quad (1.23)$$

де $S_{ср}$ - середньорічна вартість основних засобів, грн.;

$\Phi_{в}$ - фондovіддача.

Фондоозброєність [4, с.228]:

$$\Phi_{оз} = S_{ср} / Ч, \quad (1.24)$$

де $Ч$ - середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.

Ефективність використання активної частини основних засобів

характеризує такий вартісний показник як випуск продукції в розрахунку на 1 грн. вартості обладнання. Цей показник може бути доповнений показником випуску продукції на одиницю обладнання. Він обчислюється як у вартісних, так і в натуральних одиницях. Показник у натуральних одиницях застосовується для оцінки використання виробничих потужностей ливарних, кувальних, зварювальних цехів. Особливу роль цей показник відіграє в міжзаводському аналізі, який проводиться з метою виявлення резервів поліпшення використання потужностей.

Дуже важливим показником є коефіцієнт, який характеризує ефективність використання заводських виробничих площ. Цей показник застосовується при оцінці рівня використання виробничої потужності тих підрозділів, величина потужності яких залежить насамперед від величини виробничих площ.

Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання (виробничої потужності):

На робочому місці розраховується за формулою [23, с.58]:

$$K_{екс} = \frac{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{штi}}{\Phi_d}, \quad (1.25)$$

де $T_{шт}$ - норма часу на обробку i -ї деталі;

N_i - кількість i -х деталей; t - кількість видів деталей, що обробляються; Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання.

На підприємстві [23, с.59]:

$$K_{екс} = \Phi_d / \Phi_n, \quad (1.26)$$

де Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання;

Φ_n - номінальний фонд часу роботи обладнання.

Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (виробничої

потужності): На робочому місці (групі робочих місць) [23, с.59]:

$$K_i = \frac{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{mi}}{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{umi}}, \quad (1.27)$$

де $T_{шті}$ - норма часу на обробку i -ї деталі;

T_m - час машинної і машинно-ручної обробки i -ї деталі;

N - кількість i -х деталей;

t - кількість видів деталей, що обробляються;

По підприємству:

$$K_I = E_p / (В_{пвст} \times \Phi_d), \quad (1.28)$$

де E_p - спожита за рік електроенергія;

$В_{пвст}$ - встановлена потужність усіх струмоприймачів;

Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання.

Коефіцієнт інтегрального використання обладнання (виробничої потужності):

$$K_{інтегр} = K_e \times K_I, \quad (1.29)$$

де K_e - коефіцієнт екстенсивного використання обладнання (виробничої потужності);

K_I - коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (виробничої потужності).

Наведена система показників дає змогу отримати інформацію, на основі якої можна провести комплексний аналіз використання виробничої потужності підприємств та його підрозділів, встановити черговість проведення заходів щодо поліпшення використання виробничої потужності та розробити ефективні шляхи реалізації резервів виробничої потужності.

У сучасних умовах господарювання максимальне використання виробничих потужностей підприємств є найдешевшим заходом, що різко впливає на ефективність роботи кожного із них. Виробничі потужності підприємств, матеріальною основою яких є сучасні системи машин, мають динамічний характер. У їхньому складі відбуваються як якісні, так і кількісні зміни [38].

Якщо не враховувати впливу об'єктивних факторів на зміну потужностей, то це позначиться на ефективності їх використання. Особливо чутливий такий вплив в умовах частої зміни продукції та технології її виготовлення. Освоєння виробництва нових модернізованих виробів у багатьох випадках зумовлює зміну структури потужностей, а іноді вимагає докорінної їх перебудови.

Отже, йдеться про розв'язання такого комплексного завдання, як поліпшення використання виробничих потужностей підприємства шляхом залучення значних резервів недовантаження наявного устаткування та формування резервних потужностей для забезпечення освоєння випуску нових видів продукції, що користуються підвищеним попитом у споживачів.

Таким чином, підприємства мають великі можливості для підвищення ефективності використання потужностей шляхом раціональної побудови систем машин за рахунок маневрування наявними у них виробничими потужностями. Особливо значні резерви такого маневрування можна виявити в складі технологічного устаткування із застосуванням найпрогресивніших пристосувань та інструментів, модернізації обладнання, впровадження нової техніки і технології тощо. Але в усіх випадках вони повинні бути використані для підвищення ефективності використання потужностей діючих підприємств.

Таким чином, для обчислення виробничої потужності підприємства використовується певна кількість відповідних показників.

За результатами проведеного дослідження теоретичних основ ефективності використання виробничої потужності підприємства можна

зробити наступні висновки:

1. Визначено виробничу потужність підприємства (підрозділу) як його потенційну спроможність виробляти максимальний обсяг продукції за одиницю часу у визначений термін, використовуючи організаційну сукупність знарядь праці, наявних на підприємстві, при певному рівні їх досконалості й освоєння. Слід зазначити, що даний показник розраховується лише на певний зазначений момент часу, що свідчить про його динамічність.

2. Узагальнено, що існують різноманітні підходи до визначення сутності виробничої потужності, які не обмежуються сферою теоретичних досліджень. Вчені по-різному підходять до визначення сутності поняття потужності підприємства, деякі серед них виділяють поняття економічної потужності, яка характеризує співвідношенням витрат на одиницю продукції. На рівень виробничої потужності та на ефективність її використання впливає достатньо багато чинників, і підприємствам в сучасних умовах господарювання необхідно приділяти цим питанням багато уваги.

3. Встановлено, що проведені розрахунки наявної виробничої потужності підприємства дозволяють визначити обсяг випуску виробів, який буде забезпечений діючими виробничими потужностями. Максимально можливий випуск продукції може бути досягнутий з урахуваннями змін ряду чинників, наприклад, зменшенням простоїв устаткування, підвищенням коефіцієнта змінності його роботи, удосконаленням організації виробництва, впровадженням технічних заходів тощо. Приріст потужності за рахунок організаційно -технічних заходів, тобто внутрішньовиробничих резервів, не завжди може забезпечити випуск запланованого обсягу продукції. Тому виникає потреба у визначенні та введенні в дію нових (додаткових) потужностей за рахунок технічного переозброєння, реконструкції або розширення підприємства.

4. Доведено, що при обґрунтуванні виробничої програми виробничою потужністю важливо мати інформацію про рівень її використання на підприємстві. Тому для оцінки реального стану її використання потрібна

система показників. Як система показників в цілому, так і окремі з них повинні відповідати певним вимогам. У першу чергу кожний із показників, який входить до тієї чи іншої групи, має чітко визначене призначення в системі аналізу та використовується для оцінки одного із напрямів використання виробничих потужностей. Розглянуто методи розрахунку і призначення кожного із показників, які входять до тієї чи іншої групи та системи в цілому.

5. Обґрунтовано, що підприємства мають великі можливості для підвищення ефективності використання потужностей шляхом раціональної побудови систем машин за рахунок маневрування наявними у них виробничими потужностями. Особливо значні резерви такого маневрування можна виявити в складі технологічного устаткування із застосуванням найпрогресивніших пристосувань та інструментів, модернізації обладнання, впровадження нової техніки і технології тощо. Але в усіх випадках вони повинні бути використані для підвищення ефективності використання потужностей діючих підприємств. Таким чином, для обчислення виробничої потужності підприємства використовується певна кількість відповідних показників.

6. Встановлено, що у сучасних умовах ефективно управління високотехнологічним виробничим процесом можливе лише на основі належного інформаційного забезпечення, оскільки ефективно управляти будь-яким об'єктом можна лише за умови наявності повної та достовірної інформації про стан і закономірності розвитку об'єкта й середовища, у якому він перебуває. Змінюється попит споживачів, який стає дедалі диверсифікованішим і відповідно інформаційно насиченішим, що зумовлює необхідність формування зовнішнього блоку інформації щодо характеристик товару й того, як його потрібно використовувати і підтримувати на ринку.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Ліктрави» та аналіз його діяльності

Фармацевтична галузь входить до п'ятірки над прибуткових галузей світової економіки. Згідно з даними компанії, за підсумками 2023 року обсяг світового фармацевтичного ринку склав 2550 млрд. дол., а зростання за рік склало 7%. Понад 85% продажів фармпрепаратів зосереджено у США, Європі та Японії. Світове виробництво медикаментів є концентрованим - у 2023 р. на 10 лідерів фармаринку припадало близько 44% його обсягу. При цьому, основними конкурентними перевагами світових лідерів є їхня інноваційна політика, що дозволяє їм випускати брендову продукцію, однак вимагає інвестування 16-30 % обігу цих компаній у розробку нових препаратів.

На сьогоднішній день компанія ПрАТ «Ліктрави» є безперечним лідером українського ринку фітопрепаратів. Покупці ПрАТ «Ліктрави» віддають перевагу якісній продукції, якій можна довіряти [40].

Місцезнаходження ПрАТ «Ліктрави» в економічній системі регіону можемо побачити на рис. 2.1.

На підприємстві ПрАТ «Ліктрави» діє система багатоступінчастого контролю якості продукції, яка включає перевірку вхідної рослинної сировини, контроль на проміжних етапах і контроль готової продукції [40].

Компанія «Ліктрави» заготовляє лікарську рослинну сировину в екологічно чистих регіонах України і зарубіжних країн. На підприємстві «Ліктрави» діє система багатоступінчастого контролю якості продукції, яка включає перевірку вхідної рослинної сировини, контроль на проміжних етапах і контроль готової продукції. Сучасна лабораторія підприємства дозволяє

проводити випробування за всіма показниками якості та безпеки лікарської рослинної сировини згідно з вимогами Державної Фармакопеї України та інших нормативних актів.

Рисунок 2.1.– Місцезнаходження ПрАТ «Ліктрави» в економічній системі регіону [40]

Значна увага приділяється контролю лікарської рослинної сировини, що надходить на виробництво, на наявність радіонуклідів, цезію-137 та стронцію-90, а також вміст важких металів - свинцю, кадмію, ртуті, миш'яку.

Для якісного та кількісного визначення різних груп діючих речовин в лікарській рослинній сировині в лабораторії використовують метод тонкошарової хроматографії, високоефективної рідинної хроматографії, а також спектрофотометричний метод.

Таким чином, сьогодні в компанії «Ліктрави» функціонує система якості, яка забезпечує виробництво найякіснішої продукції на ринку, що відповідає всім вимогам належної виробничої практики, що пред'являються

до лікарських засобів рослинного походження [40].

Метою діяльності підприємства є: виробництво та продаж лікарських засобів, товарів народного споживання, заготівля лікарської рослинної сировини, комерційна та інші види діяльності [40].

Предметом діяльності є переробка лікарської сировини і фасовка товарів народного споживання.

ПрАТ «Ліктрави» має трьохрівневу лінійно-функціональну структуру управління, що представлена на рис. 2.2.

Рисунок 2.2. – Організаційна структура управління ПрАТ «Ліктрави»

Дана структура управління є ефективною й відповідає сучасним вимогам умовам праці. Така структура підходить для підприємств різноманітних форм власності і різних галузей виробництва. ПрАТ «Ліктрави» засноване на колективній формі власності. Жодна людина в Товаристві не володіє більш ніж 5% акцій Товариства [40].

Враховуючи результати проведеного аналізу можна стверджувати, що наявна організаційна будова і структура управління є досить ефективними.

Але завжди існує можливість покращення системи управління (є досить ефективними) підприємством, тобто подальшої реалізації її.

Для цього необхідно, щоб раціоналізація забезпечувала комплексний характер і системний підхід до розроблюваних і впроваджуваних заходів. Система управління повинна удосконалюватися на всіх рівнях, починаючи від керівництва трудовим колективом і закінчуючи і функціональними органами господарського керівництва. При організації вдосконалення організаційної структури запропоновані заходи повинні бути економічно обґрунтовані і спрямовані на вирішення нових завдань впровадження раціональних форм поділу праці; високопродуктивне використання виробництва і праці, раціональну організацію обслуговування основного виробництва.

Щороку завод випускає 13 млн упаковок лікарських засобів, переробляючи 1500 т ЛРС. На вітрини аптек надходить понад 150 оригінальних товарів компанії: 90% з них - лікарські засоби, 10% - БАДи. Чаї можна придбати практично в кожній аптеці України, їх продають, а сировину експортують до Польщі та Німеччини. Частка компанії на внутрішньому ринку лікарських чаїв, які продаються в аптеках, становить понад 50%. ПрАТ «Ліктрави» працюють над популяризацією споживання трав'яних чаїв за рахунок розширення лінійки терапевтичних чаїв і чаїв для щоденного раціону, підхопивши світовий тренд здорового харчування.

Структура товарної продукції ПрАТ «Ліктрави» відображена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка та структура товарної продукції ПрАТ «Ліктрави»

Назва продукції	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. до 2021 р.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Готові лікарські засоби	122549	49,4	138050	49,2	160724	48,4	38175	31,15
Лікарські збори	122053	49,2	137205	48,9	161697	48,7	39644	32,48
Фіточай	3472	1,4	5331	1,9	9405	2,8	5933	170,86
Разом	248074	100	280587	100	331826	100	83752	33,76

Як бачимо з таблиці, найбільшу питому вагу в структурі товарної

продукції ПрАТ «Ліктрави» займають готові лікарські засоби та лікарські збори (їх питома вага є практично однаковою і становить приблизно 48,5%). Останнє місце в структурі товарної продукції займає фіточай, але це новий вид продукції, обсяги реалізації якого є дуже динамічні.

Таким чином, на сьогоднішній день компанія ПрАТ «Ліктрави» є безперечним лідером українського ринку фітопрепаратів. Покупці ПрАТ «Ліктрави» віддають перевагу якісній продукції, якій можна довіряти. Компанія «Ліктрави» заготовляє лікарську рослинну сировину в екологічно чистих регіонах України і зарубіжних країн.

Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства ПрАТ «Ліктрави» - це комплексна діагностика фінансового стану компанії з метою визначення досягнутих фінансових результатів, що здійснюється з використанням методів статистичного, економічного та фінансового аналізу за інформацією трьох потоків інформації: нормативної, планової та фактичної, відображеної в бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства [28, с.335].

Динаміка основних економічних показників господарської діяльності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.2.

Аналіз показав, що ПрАТ «Ліктрави» функціонує прибутково, про що свідчать дані показників чистої виручки від реалізації продукції та чистого прибутку. Зокрема, чистий дохід підприємства у 2023 році склав 331826 тис.грн., що на 83752 тис.грн. або на 33,76 % більше, ніж у 2021 році. Чистий прибуток підприємства є значним, водночас, як позитивне слід відмітити його зростання в 2021-2023 роках. Якщо в 2021 році він становив 18234 тис.грн., то в 2023 році значення цього показника становило 26949 тис.грн. або на 47,80 % більше від рівня 2021 року. Має тенденцію до збільшення показник середньорічної вартості необоротних активів. Якщо в 2021 році цей показник становив 101337,0 тис.грн., то в 2023 році його значення збільшилось і становило 108591,5 тис.грн. (відбулося збільшення на 7,16 %).

Таблиця 2.2. – Основні економічні показники господарської діяльності

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	248074	280587	331826	83752,00	33,76
Валовий прибуток, тис. грн.	142801	170601	211685	68884,00	48,24
Чистий прибуток, тис. грн.	18234	17229	26949	8715,00	47,80
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	236	231	223	-13,00	-5,51
Середньорічна вартість:					
- необоротних активів;	101337,00	104571,50	108591,50	7254,50	7,16
- оборотних активів	143682,00	159159,50	192400,00	48718,00	33,91
Фондовіддача, грн	2,45	2,68	3,06	0,61	24,82
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,73	1,76	1,72	0,00	-0,11
Продуктивність праці, тис. грн.	1051,16	1214,66	1488,01	436,85	41,56
Рентабельність господарської діяльності, %	7,35	6,14	8,12	0,77	10,49

Фондовіддача, тобто показник, що характеризує ефективність використання основних засобів має не дуже велике, однак позитивне значення. Як показав аналіз, в 2023 році її значення становить 3,06 грн., що на 0,61 грн. менше рівня 2021 року. Слід відзначити, що підприємство є рентабельним, також в 2023 році спостерігалась тенденція до незначного зростання рівня рентабельності на 0,77 пункти в порівнянні з 2021 роком.

Результати проведення горизонтального аналізу майна та джерел його утворення ПрАТ «Ліктрави» представлено в табл. 2.3.

Аналіз показав, що вартість майна ПрАТ «Ліктрави» збільшилась на 74677 тис.грн., або на 29,59 %. Основу майна підприємства становлять оборотні активи, а саме запаси. У 2023 році вартість запасів збільшилась на 38778 тис.грн., або на 53,95 %. Підприємство має значну суму дебіторської заборгованості, що засвідчує низький рівень платіжної дисципліни з контрагентами. Так, дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги зросла на 46,47 % і склала 71864 тис.грн., дебіторська заборгованість за розрахунками, також, збільшилась на 189,45 % та у 2023 році становила 24065 тис.грн.

Таблиця 2.3. – Динаміка майна та джерел його утворення, тис.грн.

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Активи					
Нематеріальні активи	4231	3319	2884	-1347	-31,84
Незавершені капітальні інвестиції	24565	2464	11376	-13189	-53,69
Основні засоби	75331	96199	95149	19818	26,31
Відстрочені податкові активи	1058	1976	3816	2758	260,68
Усього необоротні активи	105185	103958	113225	8040	7,64
Запаси	71873	64728	110651	38778	53,95
Виробничі запаси	42534	37145	63792	21258	49,98
Готова продукція	18863	13507	27849	8986	47,64
Товари	10476	14076	19010	8534	81,46
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	49063	73421	71864	22801	46,47
Дебіторська заборгованість за розрахунками	8314	6681	24065	15751	189,45
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	42	80	16	-26	-61,90
Інша поточна дебіторська заборгованість	5307	1457	3372	-1935	-36,46
Гроші та їх еквіваленти	11319	23872	3078	-8241	-72,81
Витрати майбутніх періодів	794	695	644	-150	-18,89
Інші оборотні активи	497	176	0	-497	-100,00
Усього оборотних активів	147209	171110	213690	66481	45,16
Необоротні активи отримувані для продажу, та групи вибуття	0	156	156	156	100,00
Разом	252394	275224	327071	74677	29,59
Зобов'язання					
Зареєстрований капітал	1008	1008	1008	0	0,00
Капітал в дооцінках	1961	1961	1961	0	0,00
Додатковий капітал	41535	41535	41535	0	0,00
Резервний капітал	451	451	451	0	0,00
Нерозподілений прибуток	161317	178546	195495	34178	21,19
Усього власний капітал	206272	223501	240450	34178	16,57
Інші довгострокові зобов'язання	26	0	31	5	19,23
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	26	0	31	5	19,23
Поточна заборгованість за зобов'язаннями	32961	29621	49746	16785	50,92
Поточна кредиторська заборгованість	1794	1949	6043	4249	236,85
Поточні забезпечення	11331	20153	29837	18506	163,32
Інші поточні зобов'язання	10	0	964	954	9540,00
Усього поточні зобов'язання і забезпечення	46096	51723	86590	40494	87,85
Разом	252394	275224	327071	74677	29,59

Підприємство володіє незначною часткою наймобільніших активів - грошових коштів, оскільки у 2023 році ця стаття балансу становила 3078

тис.грн., що на 72,81 % менше, ніж у 2021 році.

Основу пасивів (джерел утворення майна) ПрАТ «Ліктрави» становить нерозподілений прибуток. У 2023 році ця стаття балансу склала 195495 тис.грн., що на 34178 тис.грн. більше, ніж у 2021 році. Підприємство практично не користується банківськими кредитами, про що свідчить відсутність заборгованості за короткостроковими кредитами банків у 2023 році. Поточна заборгованість за зобов'язаннями підприємства у 2023 році становила 49746 тис.грн., що на 50,92 % більше, ніж у 2021 році.

Результати проведення вертикального аналізу майна ПрАТ «Ліктрави» представлено в табл. 2.4.

Аналіз показав, що в структурі майна найбільшу питому частку, а саме 33,83 % займають запаси підприємства. У 2023 році відбулося зменшення частки основних засобів на 0,76 пунктів структури. Дебіторська заборгованість за товари, та за розрахунками також, посідають вагому частку в активах, а саме 21,97 % та 7,36 % у 2023 році. В структурі пасивів найбільшу питому частку, а саме 59,77 % займає нерозподілений прибуток підприємства. Поточна заборгованість за зобов'язаннями становить 15,21 %, причому спостерігалось збільшення її питомої частки на 2,15 пунктів.

Динаміка доходів господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.5.

Отже, в результаті аналізу даних табл. 2.5, приходимо до висновку, що підприємство в 2023 році отримало доходів на загальну суму 379283 тис.грн., що на 86878 тис.грн., або на 29,71 % більше за рівень 2021 року. В структурі доходів найбільшу питому вагу займає чистий дохід від реалізації продукції (331826 тис.грн. в 2023 році), а також інші операційні доходи (44067 тис.грн. в 2023 році). ПрАТ «Ліктрави» також отримує інші доходи, питома вага яких є незначною.

Таблиця 2.4. – Структура майна та джерел його утворення, %

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Активи				
Нематеріальні активи	1,68	1,21	0,88	-0,79
Незавершені капітальні інвестиції	9,73	0,90	3,48	-6,25
Основні засоби	29,85	34,95	29,09	-0,76
Відстрочені податкові активи	0,42	0,72	1,17	0,75
Усього необоротні активи	41,67	37,77	34,62	-7,06
Запаси	28,48	23,52	33,83	5,35
Виробничі запаси	16,85	13,50	19,50	2,65
Готова продукція	7,47	4,91	8,51	1,04
Товари	4,15	5,11	5,81	1,66
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	19,44	26,68	21,97	2,53
Дебіторська заборгованість за розрахунками	3,29	2,43	7,36	4,06
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	0,02	0,03	0,00	-0,01
Інша поточна дебіторська заборгованість	2,10	0,53	1,03	-1,07
Гроші та їх еквіваленти	4,48	8,67	0,94	-3,54
Витрати майбутніх періодів	0,31	0,25	0,20	-0,12
Інші оборотні активи	0,20	0,06	0,00	-0,20
Усього оборотних активів	58,33	62,17	65,33	7,01
Необоротні активи отримувані для продажу, та групи вибуття	0,00	0,06	0,05	0,05
Разом	100,00	100,00	100,00	x
Зобов'язання				
Зареєстрований капітал	0,40	0,37	0,31	-0,09
Капітал в дооцінках	0,78	0,71	0,60	-0,18
Додатковий капітал	16,46	15,09	12,70	-3,76
Резервний капітал	0,18	0,16	0,14	-0,04
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	63,91	64,87	59,77	-4,14
Усього власний капітал	81,73	81,21	73,52	-8,21
Інші довгострокові зобов'язання	0,01	0,00	0,01	0,00
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	0,01	0,00	0,01	0,00
Поточна заборгованість за зобов'язаннями	13,06	10,76	15,21	2,15
Поточна кредиторська заборгованість	0,71	0,71	1,85	1,14
Поточні забезпечення	4,49	7,32	9,12	4,63
Інші поточні зобов'язання	0,00	0,00	0,29	0,29
Усього поточні зобов'язання і забезпечення	18,26	18,79	26,47	8,21
Разом	100,00	100,00	100,00	x

Таблиця 2.5.– Динаміка доходів господарської діяльності, тис.грн.

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	248074	280587	331826	83752	33,76
Інші операційні доходи	43821	60287	44067	246	0,56
Інші доходи	510	711	3390	2880	564,71
Разом	292405	341585	379283	86878	29,71

Розглянемо динаміку формування операційних витрат ПрАТ «Ліктрави» за звітом про фінансові результати (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. – Динаміка операційних витрат ПрАТ «Ліктрави»

Види витрат	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. до 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+ - 5	%	п.с.
Матеріальні витрати	66526	29,23	63016	24,06	74216	25,38	7690	11,56	-3,85
Витрати на оплату праці	45238	19,88	50390	19,24	53615	18,34	8377	18,52	-1,54
Відрахування на соціальні заходи	8191	3,60	9137	3,49	10048	3,44	1857	22,67	-0,16
Амортизація	15058	6,62	15102	5,77	14924	5,10	-134	-0,89	-1,51
Інші операційні витрати	92545	40,67	124257	47,44	139566	47,74	47021	50,81	7,07
Разом	227558	100,00	261902	100,00	292369	100,00	64811	28,48	x

Таким чином, загальні операційні витрати підприємства ПрАТ «Ліктрави» в 2021 році склали 227558 тис.грн; в 2023 - 292369 тис.грн. У 2023 році відбулося збільшення матеріальних витрат на 7690 тис.грн, витрат на оплату праці на 8377 тис.грн., витрат на соціальні заходи на 1857 тис.грн. та інших операційних витрат на 47021 тис.грн. Водночас, відбулося збільшення амортизації основних фондів на 134 тис.грн.

Аналіз динаміки фінансових результатів підприємства за даними фінансової звітності ПрАТ «Ліктрави» відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7. – Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Ліктрави»,
тис.грн

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Валовий прибуток	142801	170601	211685	68884	48,24
Операційний прибуток	22817	21260	32079	9262	40,59
Прибуток до оподаткування	23095	21690	32930	9835	42,58
Чистий прибуток	18234	17229	26949	8715	47,80

Аналіз показав, що підприємство ПрАТ «Ліктрави» характеризується значною прибутковістю господарської діяльності. Валовий прибуток у 2023 році становив 211685 тис.грн., що на 68884 тис.грн., або на 48,24 % більше, ніж у 2021 році. Також значним є прибуток до оподаткування, а саме 32930 тис.грн. Після сплати податкових платежів підприємство отримало чистий фінансовий результат в сумі 26949 тис.грн.

Аналіз головних показників ліквідності ПрАТ «Ліктрави» будемо вести виходячи з даних табл. 2.8.

Таблиця 2.8. – Динаміка показників ліквідності ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Загальний коефіцієнт покриття (платоспроможності)	3,19	3,31	2,47	-0,73
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,63	2,06	1,19	-0,44
Коефіцієнт незалежної (забезпеченої) ліквідності	0,64	0,53	0,54	-0,10
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25	0,46	0,04	-0,21
Чистий оборотний капітал	101113	119387	127100	25987
Частка оборотних активів в загальній сумі активів	0,58	0,62	0,65	0,07
Частка виробничих запасів в оборотних активах	0,29	0,22	0,30	0,01

Як свідчить аналіз, підприємство ПрАТ «Ліктрави» має достатньо великий запас ліквідності. Водночас, не всі показники ліквідності знаходились в межах нормативу у 2021-2023 роках. Загальний коефіцієнт покриття є важливим показником платоспроможності. У 2023 році значення цього показника було в межах нормативу, а саме 2,47, що на 0,73 менше, ніж у 2021 році. Значення коефіцієнту швидкої ліквідності, при нормативному значенні

більше 0,5, у 2023 році становило 1,19, що менше ніж у 2021 році на 0,44 пункти. Слід відзначити, що підприємство у 2021-2023 роках не було забезпечене найбільш ліквідними засобами - грошовими коштами, оскільки показник абсолютної ліквідності мав значення нижче за критичне (більше 0,2). ПрАТ «Ліктрави» характеризується досить значною часткою виробничих запасів в оборотних активах на рівні 30, %.

В процесі дослідження діагностику фінансової стійкості підприємства ПрАТ «Ліктрави» будемо проводити з використанням коефіцієнтного підходу виходячи з даних табл. 2.9.

Таблиця 2.9. – Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу)	0,82	0,81	0,74	-0,08
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,18	0,19	0,26	0,08
Коефіцієнт фінансової залежності	1,22	1,23	1,36	0,14
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості	0,18	0,19	0,26	0,08
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом)	4,47	4,32	2,78	-1,70
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику)	0,22	0,23	0,36	0,14
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	1,41	1,84	1,15	-0,26
Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,69	0,70	0,59	-0,09
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,49	0,53	0,53	0,04
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу	2,19	2,31	1,47	-0,72
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,00	1,00	1,00	0,00

Як показав аналіз, проведений в табл. 2.9., підприємство ПрАТ «Ліктрави» має позитивний стан по ряду показників його фінансової стійкості. Зокрема, коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу) в 2023 році становить 0,74 при нормативному значенні не нижче 0,5, проте відбулося зменшення значення цього показника на 0,08 пунктів. Позитивним є значення показника коефіцієнта фінансової залежності. При нормативному значенні не більше 2,0 в 2021 році значення цього показника становило 1,22, а в 2023 році

відбулося його зростання на 0,14 пункти, що склало 1,36. Коефіцієнт фінансової стабільності в базовому році становив 4,47, а в 2023 році - 2,78, при нормативному значенні більше за 1. Розрахунки показують, що коефіцієнт фінансової стабільності зменшився за аналізований період на 1,70 пунктів. Це означає, що підприємство втрачає фінансову міцність. Коефіцієнт маневреності власного капіталу свідчить про ступінь мобільності (гнучкості) використання власних коштів підприємства. В 2023 році значення цього показника було на рівні критичного (0,5), що свідчить про недостатність гнучкості в використанні власних коштів підприємства ПрАТ «Ліктрави».

Динаміка показників ділової активності ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.10.

Таблиця 2.10. – Динаміка показників ділової активності ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Додана вартість, тис. грн.	76524	81217	96593	20069,00	26,23
Коефіцієнт оборотності активів	1,01	1,06	1,10	0,09	8,85
Тривалість обороту активів, дні	360,57	343,17	331,25	-29,32	-8,13
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,73	1,76	1,72	-0,01	-0,11
Тривалість обороту оборотних активів, дні	211,40	207,04	211,64	0,23	0,11
Коефіцієнт оборотності запасів	3,42	4,11	3,78	0,36	10,59
Тривалість обороту запасів, дні	106,67	88,85	96,46	-10,22	-9,58
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,33	3,89	3,67	-0,66	-15,34
Термін погашення дебіторської заборгованості, дні	84,25	93,90	99,52	15,27	18,12
Тривалість операційного циклу, дні	210,06	205,64	210,80	0,74	0,35
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,26	1,31	1,43	0,17	13,68
Тривалість обороту власного капіталу, дні	290,08	279,53	255,17	-34,91	-12,04
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,20	5,74	4,83	-0,37	-7,13
Термін погашення кредиторської заборгованості, дні	70,16	63,62	75,54	5,38	7,68
Тривалість фінансового циклу, дні	139,91	142,02	135,26	-4,65	-3,32
Фондоозброєність праці, грн.	1,76	1,70	1,78	0,02	1,28
Матеріаломісткість господарської діяльності	0,29	0,24	0,25	-0,04	-13,17
Трудомісткість господарської діяльності	0,23	0,23	0,22	-0,02	-7,26
Фондомісткість господарської діяльності	0,07	0,07	0,05	-0,02	-22,86

За результатами проведеного аналізу визначено, що в 2023 році підприємство ПрАТ «Ліктрави» покращило своє фінансове становище. Додана вартість підприємства має тенденцію до зростання, оскільки у 2023 році відбулося її збільшення на 20069 тис.грн., або на 26,23 %. Про зростання ділової активності ПрАТ «Ліктрави» свідчать дані розрахунку коефіцієнтів оборотності активів підприємства. Зокрема, коефіцієнт оборотності оборотних активів, що характеризує можливість вивільнення їх з господарської діяльності та шляхи більш ефективного використання коштів в 2021 році склав 1,73 оборотів, а в 2023 році скоротився до 1,72 обороти, тобто на 0,01 обороти.

Коефіцієнт оборотності запасів має позитивну динаміку, і у 2023 році становить 3,78 обороти, що на 0,36 пункти більше базового року. Загальні активи підприємства характеризуються досить швидкими термінами оборотності, оскільки у 2023 році відбулося їх прискорення на 29,32 дня.

Тривалість операційного циклу підприємства становить 210,80 дня, що на 0,35 % більше, ніж у 2021 році. Така нейтральна тенденція свідчить про стійкий стан кругообігу фінансових ресурсів підприємства.

Узагальнюючими показниками використання ресурсів підприємства є фондомісткість, матеріаломісткість, трудомісткість господарської діяльності. Аналіз свідчить, що в 2023 році дещо скоротилась матеріаломісткість (на 0,04 грн. в порівнянні з 2021 роком) та скоротилась фондомісткість (на 0,02 грн. в порівнянні з 2021 роком).

Динаміка показників рентабельності та ефективності господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.11.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що ПрАТ «Ліктрави» у 2023 році здійснювало свою фінансово-господарську діяльність ефективно. Показники рентабельності основної діяльності, операційної, господарської діяльності мають позитивне значення, що свідчить про значну ефективність господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави».

Таблиця 2.11. – Динаміка показників рентабельності та ефективності господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Валова рентабельність виробничих витрат	135,65	155,11	176,20	40,55
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	0,74	0,64	0,57	-0,17
Коефіцієнт окупності чистого доходу	1,74	1,64	1,57	-0,17
Рентабельність операційної діяльності	8,48	6,65	9,33	0,85
Рентабельність господарської діяльності	8,58	6,79	9,58	0,99
Рентабельність підприємства	6,78	5,39	7,84	1,06
Чиста рентабельність виручки від реалізації продукції	7,35	6,14	8,12	0,77
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	0,42	0,39	0,36	-0,06
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	2,36	2,55	2,76	0,41
Коефіцієнт покриття витрат операційної діяльності	0,92	0,94	0,91	-0,01
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	1,08	1,08	0,13	-0,95
Коефіцієнт покриття адміністративних витрат	0,12	0,12	0,10	-0,03
Коефіцієнт покриття витрат на збут	0,41	0,47	0,47	0,06
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	8,05	8,07	10,18	2,13
Коефіцієнт окупності витрат на збут	2,43	2,14	2,13	-0,30
Співвідношення адміністративних витрат і собівартості реалізованої продукції	0,29	0,32	0,27	-0,02
Співвідношення витрат на збут і собівартості реалізованої продукції	0,97	1,19	1,29	0,33
Частка адміністративних витрат в структурі операційних витрат	0,14	0,13	0,11	-0,02
Частка витрат на збут в структурі операційних витрат	0,45	0,50	0,53	0,08
Загальна економічна рентабельність	9,47	8,22	10,99	1,52
Рентабельність реалізації продукції	4,24	1,81	7,65	3,40

Важливими показниками, які співвідносять витрати і доходи підприємства, є коефіцієнти окупності і покриття витрат. Коефіцієнт покриття показує скільки витрат здійснює підприємство, щоб отримати одну гривню від продажу. Відношення чистого доходу до витрат характеризується коефіцієнтом окупності витрат підприємства. Коефіцієнт окупності виробничих витрат в 2023 році скоротився на 0,17 пункти порівняно з 2021 роком. Зробивши аналіз за даними фінансової звітності основних показників рентабельності господарської діяльності можна дійти висновків, про загальну ефективність як рентабельності виробничої діяльності, так і рентабельності використання власних активів ПрАТ «Ліктрави».

2.2. Оцінка ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Одним з найвагоміших елементів виробничого потенціалу будь-якого підприємства, у тому числі і досліджуваного ПрАТ «Ліктрави», є його виробнича потужність, тому в даній роботі ми будемо проводити оцінку саме показників ефективності використання виробничої потужності. Визначення необхідних (оптимальних) виробничих потужностей є однією з найважливіших складових техніко-економічного обґрунтування плану виробництва продукції. На основі обчислення розмірів виробничих потужностей виявляються потенційні резерви росту виробництва та встановлюються обсяги виготовлення продукції. Підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємств та збільшення на цій основі обсягів виробництва продукції призводить до часткового зменшення витрат на виробництво та капітальні вкладення і є важливим чинником поживлення сфери матеріального виробництва продукції.

Отже, обсяг виробництва продукції безпосередньо пов'язаний з розміром виробничої потужності, який характеризується максимально можливим річним об'ємом виробництва продукції певного асортименту за незмінних умов та максимального завантаження провідного технологічного обладнання підприємства.

Передусім, необхідно провести аналіз зміни стану основних засобів, як основи для формування виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави». Динаміка формування основних засобів підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Динаміка формування основних засобів підприємства
ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Первісна вартість основних засобів, тис.грн.	141732	176050	181032	39300	27,73
Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.	75331	96199	95149	19818	26,31
Вартість зносу основних засобів, тис.грн.	66401	79851	85883	19482	29,34
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,47	0,45	0,47	0,01	1,26
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,53	0,55	0,53	-0,01	-1,11

Аналіз показав, що залишкова вартість основних засобів підприємства у 2023 р. становила 95149 тис.грн., що на 19818 тис.грн., або на 26,31 % більше, ніж у 2021 р. Вартість зносу основних засобів збільшилась за аналізований період на 19482 тис.грн., або на 29,34 %, що становило 85883 тис.грн. на кінець 2023 р. Слід зазначити, що основні засоби підприємства характеризуються значним рівнем амортизації, оскільки коефіцієнт зносу основних засобів становив 0,47 у 2023 р., що на 0,01 пункт більше, ніж у 2021 р. Таким чином, можна стверджувати, що лише 53 % основних засобів є придатними до активного використання.

Отже, за даними бухгалтерської звітності досліджуваного ПрАТ «Ліктрави», на кінець 2023 року первісна вартість основних засобів становила 181032 тис. грн., відповідно знос складав 85883 тис. грн. Вартість виробничих запасів ПрАТ «Ліктрави» станом на кінець 2023 р. відповідно становила 63792 тис.грн.

Виробнича потужність ПрАТ «Ліктрави» залежить від наступних чинників:

- якості та складу сировини для виробництва продукції;
- трудової дисципліни та кваліфікації робітників підприємства;
- інструментів та пристосувань, що використовують у виробничому процесі;
- асортиментно-структурної кон'юнктури продукції;

- кількості та якості проведення ремонтів обладнання;
- рівня організації праці та управління.

З метою визначення показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» та проведення їх оцінки, за даними господарства побудуємо таблицю вихідних даних (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Вихідні дані для обчислень показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Проектна потужність, PB_n , тис.грн.	700000	700000	700000	0	0
Витрати роб часу, T	200000	200000	200000	0	0
Кількість обладнання, K	30	32	35	0	0
Максимальний час роботи, t_{max}	100	100	100	0	0
Фактичний час роботи обладнання, t_{ϕ}	80	60	50	-3	-37,5
Нормативний (плановий) час роботи обладнання, t_n	100	100	100	0	0
Середньорічна вартість основних фондів $OZ_{сер}$, тис. грн.	75331	96199	95149	19818	26,31
Обсяг виробництва, Q , тис.грн.	105273	109986	120141	133	38,11
Коефіцієнт завантаження обладнання відповідно у звітному році, $K з.з$	0,91	0,75	0,89	-0,02	-2,2
Коефіцієнт завантаження обладнання відповідно у базовому році, $K з.б$	0,75	0,89	0,9	0,15	20
Чисельність персоналу, $Ч$	236	231	223	-13	-5,51
Кількість календарних днів	365	365	365	0	0
Вихідні та святкові дні	115	115	115	0	0
Кількість робочих днів (номінальний фонд робочого часу), днів	250	250	250	0	0
Витрати часу на ремонт даного обладнання Tt , год.	58	61	57	-1	-1,72
Витрати часу на налагодження, переналагодження обладнання Tn , год.	40	36	32	-8	-20

Для початку визначаємо нормативну трудомісткість обробки виробів за 2021-2023 рік ПрАТ «Ліктрави». Нормативна трудомісткість визначається, як відношення витрат робочого часу до загальних обсягів виробництва продукції підприємства ПрАТ «Ліктрави».

Динаміка зміни трудомісткості виробництва продукції ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.3.

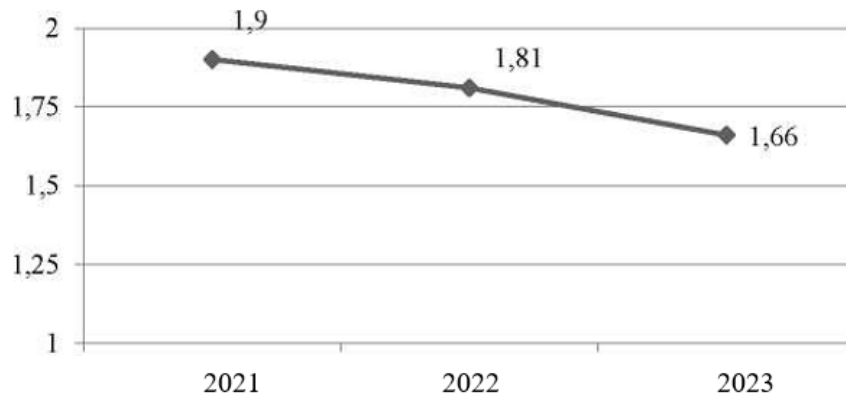

Рисунок 2.3 – Динаміка зміни трудомісткості виробництва продукції ПрАТ «Ліктрави», год

Як бачимо з проведених розрахунків у 2023 році трудомісткість на ПрАТ «Ліктрави» скоротилась на 12,37 % і склала 1,66 год. У 2021 році трудомісткість мала максимальне значення за останні три роки і складала 1,90 год. Це пояснювалось загальними економічними кризовими явищами на рівні країни, відповідно зростанням витрат на паливо-мастильні матеріали, різким зменшенням купівельної спроможності населення і відповідно як наслідок зменшення попиту на продукцію ПрАТ «Ліктрави», а це в свою чергу призвело до суттєвого зменшення обсягів виробництва.

Виробнича потужність ПрАТ «Ліктрави» за період, який розглядається відповідно до показників табл. 2.12 склала:

$$ПВ_{2021} = (250 \times 100 \times 30) / 1,90 = 394773 \text{ тис.грн.}$$

$$ПВ_{2022} = (250 \times 100 \times 32) / 1,81 = 439944 \text{ тис.грн.}$$

$$ПВ_{2023} = (250 \times 100 \times 35) / 1,66 = 525617 \text{ тис.грн.}$$

Динаміка зміни виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.4.

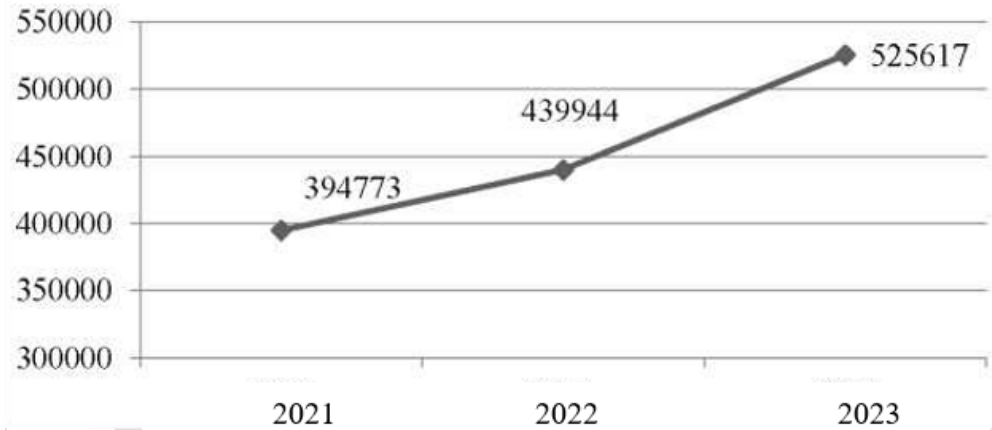

Рисунок 2.4 – Динаміка зміни виробничої потужності підприємства
ПрАТ «Ліктрави», тис.грн.

Аналіз показав, що протягом досліджуваних трьох років виробнича потужність, яка розраховувалась за найпродуктивнішими засобами, змінювалась рівномірно. У 2023 році величина виробничої потужності склала 525617 тис. грн., що на 33,14 % більше аналогічного показника 2021 року, який складав 394773 тис. грн. Тенденції щодо зростання виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» є позитивним явищем, оскільки характеризують загальне зростання ефективності використання виробничих фондів ПрАТ «Ліктрави».

Збільшення розмірів виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» залежить від:

- системного введення в дію нових та розширення діючих підрозділів підприємства;
- проведення часткової або повномасштабної реконструкції діючих підприємств;
- у відповідності до останніх досягнень НТП проведення технічного переоснащення підприємств;
- оперативної зміни номенклатури продукції як відгук на зміни попиту споживачів;
- проведення комплексних організаційно-технічних заходів;
- забезпечення збільшення годин функціонування обладнання;

- забезпечення зменшення трудомісткості;
- використання технологічного обладнання на умовах лізингу з поверненням у терміни, обумовленні у лізингових договорах.

Основними чинниками зменшення розмірів виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави» можуть бути наступні:

- вибуття виробничих потужностей у зв'язку з ліквідацією основних виробничих фондів через їх фізичне та моральне зношування;
- вимушеною передачею та продажем виробничого устаткування;
- вимушеним зменшення годин роботи основних виробничих фондів;
- збільшення трудомісткості;
- закінчення терміну дії лізингових угод.

Коефіцієнт використання виробничої потужності досліджуваного ПрАТ «Ліктрави» за період, який розглядається склав відповідно за роками:

$$Квп_{2021} = 105273 / 394773 = 0,27.$$

$$Квп_{2022} = 109986 / 439944 = 0,25.$$

$$Квп_{2023} = 120141 / 525617 = 0,23.$$

Динаміка зміни коефіцієнта використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.5.

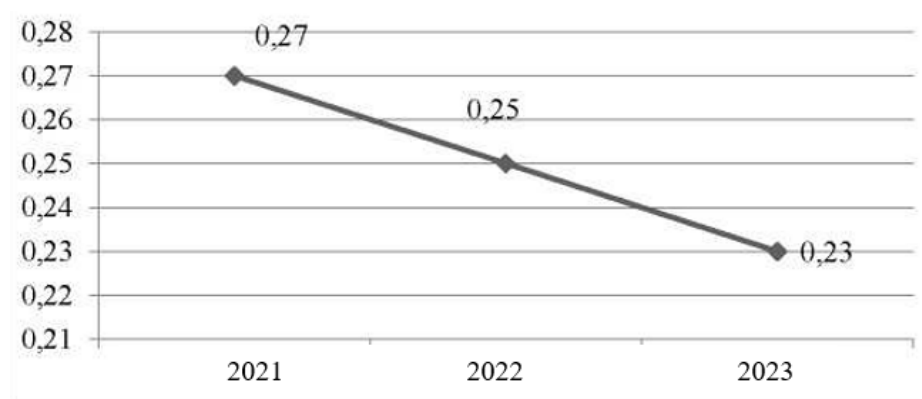

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни коефіцієнта використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

З проведених розрахунків та побудованого на їх основі графіку можна побачити, що виробничі потужності ПрАТ «Ліктрави» використовуються малоефективна. Максимальне значення протягом аналізованого періоду припадає на 2021 рік і складає 0,27 або 27 %. Фактично виробничі потужності ПрАТ «Ліктрави» постійно недовантажені. Це пояснюється в першу чергу з падінням купівельної спроможності населення та відповідно зменшенням виробничої програми ПрАТ «Ліктрави». Щодо аналізу зміни коефіцієнта використання виробничої потужності у 2023 році в порівнянні з показником 2021 року, можна констатувати його скорочення на 14,29 %, що є негативним явищем і тому керівництву ПрАТ «Ліктрави» слід вжити оперативних заходів по запобіганню подальшого зменшення цього показника.

Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання ПрАТ «Ліктрави» розраховуємо за формулами, представленими в першому розділі роботи.

Динаміка зміни коефіцієнта екстенсивного використання обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.6.

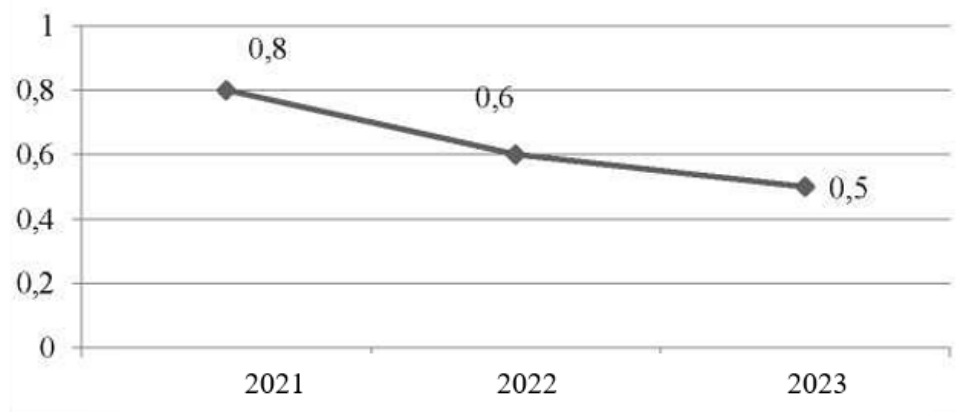

Рисунок 2.6 – Динаміка зміни коефіцієнта екстенсивного використання обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Отже, у 2021 році цей показник склав 0,8, у 2022 - 0,6, у 2023 - 0,5. За показником екстенсивного завантаження видно, що виробничі потужності за часом в середньому завантажені більше ніж на 50%, у 2023 році склав 0,5 і в порівнянні з 2021 роком скоротився на 37,5 %. Загалом тенденції до

скорочення коефіцієнта екстенсивного завантаження є негативним явищем. Однак у випадку досліджуваного ПрАТ «Ліктрави» скорочення значення коефіцієнта екстенсивного завантаження необґрунтоване завантаженістю техніки за часом.

Значна кількість техніки, яка використовується ПрАТ «Ліктрави» фізично і морально застаріла, має малу продуктивність, тому потребує більше часу на виконання технологічних операцій. За коефіцієнтом використання того чи іншого виду потужності можна оцінити резерви її поліпшення, а також ступінь напруженості планових завдань підприємства.

Важливе місце в аналізі рівня використання виробничої потужності посідають інтегральні вартісні показники. Вони утворюють третю групу показників і дають змогу оцінити вплив використання виробничої потужності на ефективність виробництва. Одним із таких показників є фондovіддача. Цей показник має прямий зв'язок із показниками, які вказують на рівень завантаження обладнання. Також, важливими показниками оцінки ефективності використання виробничої потужності слід вважати фондомісткість та фондоозброєність праці.

Динаміка вартісних показників ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Динаміка вартісних показників ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Коефіцієнт фондомісткості	0,30	0,34	0,29	-0,02	-5,57
Коефіцієнт фондovіддачі	3,29	2,92	3,49	0,19	5,90
Коефіцієнт фондоозброєності праці	319,20	416,45	426,68	107,48	33,67

Фондовіддача ПрАТ «Ліктрави», як бачимо з проведених обчислень у 2023 році збільшилась в порівнянні з показником 2021 року на 5,90 % і склала 3,49. Зростання показника фондovіддачі є позитивним явищем, оскільки з

кожним роком на одну гривню основних виробничих фондів припадає більший обсяг виробництва продукції.

Проведені обчислення показали що показники фондомісткості протягом 2021-2023 років зменшувались. В порівнянні з 2021 роком фондомісткість у 2023 році зменшилась на 5,57 % і склала 0,29. Коефіцієнт фондоозброєності праці, навпаки, збільшився на 33,67 % та у 2023 р. становив 426,68 тис.грн.

Умовами зростання фондоозброєності є підвищення коефіцієнта змінності, впровадження автоматизованого виробництва, електронно-обчислювальної техніки, підвищення загальноосвітнього та кваліфікаційного рівня працівників, механізація допоміжних робіт, застосування більш якісних матеріалів, сировини.

Проте, зазначені вище факти про те, що на ПрАТ «Ліктрави» техніка фізично і морально застаріла не дають змоги однозначно стверджувати, що основні виробничі фонди ефективніше використовуються. Тому для детальнішої оцінки ефективності використання виробничих фондів доцільно розглянути ще ряд загальних показників.

Приріст фондівддачі за рахунок підвищення завантаження обладнання ПрАТ «Ліктрави» склав відповідно:

$$АФв2021 = 3,29 \times ((0,91 / 0,75) - 1) = 0,71$$

$$АФв202i = 2,92 \times ((0,75 / 0,89) - 1) = (-0,46)$$

$$АФв2023 = 3,49 \times ((0,89 / 0,90) - 1) = (-0,04)$$

Динаміка зміни приросту фондівддачі за рахунок підвищення завантаження обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.7.

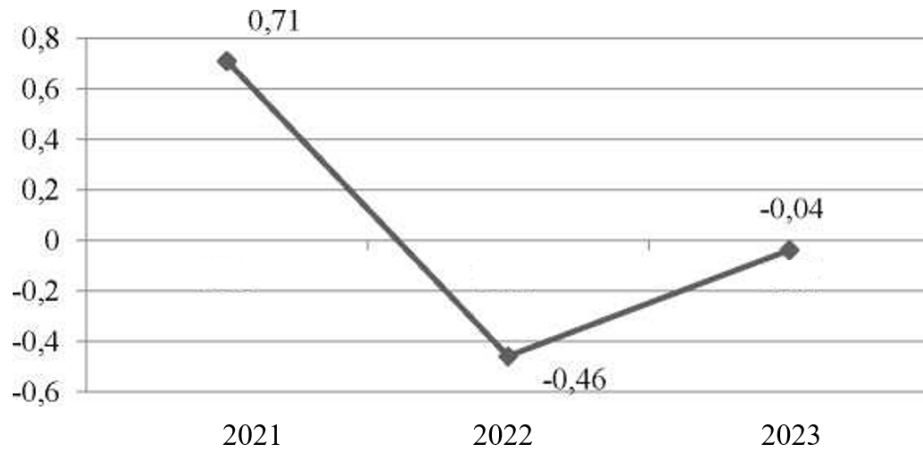

Рисунок 2.7 – Динаміка зміни приросту фондів завантаження обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Аналіз показав, що максимальне значення приросту фондів завантаження для ПрАТ «Ліктрави» зафіксоване у 2021 році і склало 0,71. У 2023 році приріст фондів завантаження зменшився в порівнянні з 2021 роком на 105,52 %, що є негативним явищем для ПрАТ «Ліктрави».

З метою оцінки ефективності використання виробничої потужності за часом розрахуємо режимний та плановий (ефективний, корисний), фонд робочого часу ПрАТ «Ліктрави» за 2021-2023 роки:

$$\Phi_{p2021} = (365 - 250) \times 80 = 9200 \text{ год.}$$

$$\Phi_{p2022} = (365 - 250) \times 60 = 6900 \text{ год.}$$

$$\Phi_{p2023} = (365 - 250) \times 50 = 5750 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2021} = 9200 - (58 + 40) = 9102 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2022} = 6900 - (61 + 36) = 6803 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2023} = 5750 - (57 + 32) = 5661 \text{ год.}$$

На основі проведених обчислень зміни фактичного та планового фондів робочого часу за 2021-2023 роки ПрАТ «Ліктрави» видно, що ці зміни практично симетричні. У 2021 році потужності були найбільше завантажені

по часу. У 2023 році фактичний фонд робочого часу склав 5750 год, що на 37,5 % менше періоду 2021 року. Приблизно така сама ситуація по плановому фонду робочого часу. В цілому за часом техніка недовантажена.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу показників ефективності використання виробничої потужності потенціалу ПрАТ «Ліктрави» можна зробити висновки, що виробнича потужність використовується не повністю. У 2023 році величина виробничої потужності склала 525617 тис. грн., що на 33,14 % більше аналогічного показника 2021 року, який складав 394773 тис. грн. Максимальне значення протягом аналізованого періоду припадає на 2021 рік і складає 0,27 або 27 %. Фактично виробничі потужності ПрАТ «Ліктрави» постійно недовантажені. У випадку досліджуваного ПрАТ «Ліктрави» скорочення значення коефіцієнта екстенсивного завантаження було необґрунтоване завантаженістю техніки за часом.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Ефективність та повнота використання ресурсної бази ПрАТ «Ліктрави»

Серед усіх типових моделей аналізу якості стратегічного управління в компанії, було обрано SWOT-аналіз. Проаналізувавши діяльність ПрАТ «Ліктрави», ми можемо порівняти слабкі та сильні сторони та визначити рівень значущості кожної зі сторін за допомогою матриці SWOT-аналізу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Матриця SWOT-аналізу ПрАТ «Ліктрави»

<i>Сильні сторони</i>		<i>Слабкі сторони</i>	
4	Велика кількість дочірніх відділень підприємства	3	Недостатньо швидка робота персоналу з клієнтами
4	Велика розмаїття лікарських трав	3	Недосконала система самообслуговування
3	Привітний персонал та висококваліфікованих працівників	2	Надмірний документообіг
4	Репутація надійного підприємства	3	Плинність кадрів
<i>Можливості</i>		<i>Загрози</i>	
4	Розширення асортименту послуг	4	Політична та економічна нестабільна ситуація в країні
4	Покращення якості сервісу надаваних послуг	4	Раптова зміна валютного курсу
3	Покращення якості сервісу SMS-інформування	3	Процес інфляції
4	Розширення спектрів надаваних послуг для окремих верств населення	4	Багато конкурентів з подібними послугами
		4	Загроза хакерської атаки

На перетині окремих груп складових елементів формуються області, що характеризуються певними сполученнями, які необхідно враховувати й надалі при розробці конкретних стратегій.

Оптимізація стратегічного розвитку підприємства ПрАТ «Ліктрави» може включати ряд заходів, спрямованих на покращення ефективності, конкурентоспроможності та стабільності компанії.

Загальний підхід до стратегічного розвитку повинен бути адаптованим до конкретного контексту та особливостей підприємства ПрАТ «Ліктрави». Залучення керівництва та ключових зацікавлених сторін, аналіз ринкового середовища та постійна оцінка результатів будуть важливими компонентами успіху оптимізації стратегічного розвитку.

Базуючись на SWOT-аналізі ПрАТ «Ліктрави», можна виділити кілька можливостей для покращення стратегічного розвитку.

Таблиця 3.2 – Можливості покращення стратегічного розвитку
ПрАТ «Ліктрави»

<p><i>Використання сильних сторін</i></p> <p>Широка мережа дочірніх підприємств. Використання цієї переваги для залучення нових клієнтів через розширення послуг та зручностей, що пропонуються.</p> <p>Гарантія повного збереження та повернення вкладів фізичних осіб: Продовження зміцнення репутації як надійного підприємства через акцент на безпеку та захист вкладів.</p>	<p><i>Зменшення впливу слабких сторін</i></p> <p>Недостатньо швидка робота працівників з клієнтами: Налагодження програм навчання та тренінгів для працівників для поліпшення обслуговування клієнтів.</p> <p>Недосконала система самообслуговування: Інвестування у вдосконалення онлайн-систем та мобільних додатків для забезпечення зручності клієнтів.</p>
<p><i>Максимізація можливостей</i></p> <p>Розширення асортименту лікарських послуг: Використання можливостей ринку для запуску нових продуктів чи програм для підтримки різних клієнтських груп.</p> <p>Покращення якості обслуговування: Фокус на покращенні сервісу через впровадження нових технологій та створення унікального досвіду для клієнтів.</p>	<p><i>Управління загрозами</i></p> <p>Політична та економічна нестабільність: Встановлення механізмів ризико-менеджменту для мінімізації негативних наслідків від змін в політичному та економічному середовищі.</p> <p>Загрози хакерських атак: Запровадження більш сучасних технологічних заходів для захисту даних</p>

Аналіз можливостей, базуючись на SWOT-аналізі, надає можливість

виокремити ключові напрямки для стратегічного розвитку, покращити конкурентоспроможність та забезпечити стабільність у бізнесі. В умовах становлення лікарського ринку в Україні, реструктуризації фармацевтичної системи, підприємствам необхідно здійснювати помірковану реалістичне стратегію подальшого розвитку, пристосовану до вимог ринку.

Альтернативою найвигіднішого шляху формування ресурсної бази, який з огляду на стабільну економічну ситуацію її враховуватиме та призведе до надійного вирішення дилеми «прибутковість-ліквідність», є одним із основних завдань підприємства.

Щоб оцінити ефективність та повноту використання зобов'язань підприємства використовують наступні показники:

- 1) ступінь застосування платних пасивів;
- 2) ступінь застосування сукупних зобов'язань [29, с. 82].

Аналіз цих показників проводиться не тільки в порівнянні фактичних показників з нормативними значеннями, а й в динаміці. Щоб розрахувати вплив факторів на показники ефективності користування зобов'язаннями підприємства застосовується спосіб ланцюгових підстанов.

Таблиця 3.3 Ефективність та повнота використання ресурсної бази
ПрАТ «Ліктрави»

Показник.	Показник 2021 р.	Показник 2022 р.	Показник 2023 р.	Абсолютне відхилення 2023 р до	
				2021р	2022р
Доходні активи	127 167	175 165	690 086	562 919	514 921
Пасиви	685 724	1 550386	2 022458	1 336 734	472 072
Сукупні зобов'язання	739 062	1 763 580	2 415 540	1 676 478	651 960
Коефіцієнт використання пасивів	92,78	87,91	83,72	-9,06	-4,19

За даними таблиці 3.3. видно, що з розширення ресурсної бази в 2021 році, ці ресурси будуть дуже ефективно використані, оскільки коефіцієнт

використання платних пасивів знаходиться далеко за 80% (83,72 %).

Це означає, що в ПрАТ «Ліктрави» проводиться ефективна політика розміщення залучених ресурсів.

Оцінка фінансового стану ПрАТ «Ліктрави» в контексті аналізу доходів і витрат підприємства, дозволяє визначити основні напрямки покращення його фінансового становища. Щоб збільшити суму доходів компанії необхідно вжити таких заходів:

- загальне зростання активів, які приносять процентний дохід;
- збільшення відсотку дохідних активів у загальному обсязі активів;
- зміна загальної процентної ставки за активними операціями;
- зміна структури прибуткових активів за рахунок збільшення частки ризикованих кредитів [12].

Крім, визначення джерел зростання доходів, ПрАТ «Ліктрави» необхідно проаналізувати напрямки своїх витрат і оптимізувати їх:

- посилити роботу з проблемною заборгованістю, а саме з претензійно позовною роботою;
- оптимізувати чисельність працівників і систему оплати праці, адміністративних й капітальних витрат, мережу філій;
- оцінити дохідність продукції (послуг), умов продажу (надання) та визначити доцільність продажу збиткової продукції, пов'язаної з виконанням певних соціальних функцій [30].

Перш за все, необхідно визначити додаткові джерела доходу підприємства, а саме зростання відсоткових та інших прибуткових активів, зміну загального рівня відсоткової ставки активних операцій, зміну структури прибуткових активів через збільшення частки ризикованих кредитів.

Щоб забезпечити фінансову стійкість та прибутковість діяльності банківських установ, необхідно звернути увагу на напрямки витрат, в якому потрібно мінімізувати їх обсяг.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності

У сучасних умовах господарювання, коли підприємства бажають виділитися на фоні інших, важливим є ефективне використання його виробничої потужності, оскільки це дає можливість підприємству більше виробляти продукції при менших затратах ресурсів, тобто зменшити свої виробничі витрати.

До напрямків підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства ПрАТ «Ліктрави», можна віднести: підвищення інтенсивності використання виробничих потужностей; підвищення екстенсивності їхнього навантаження.

При цьому потрібно пам'ятати, що екстенсивне завантаження машин і устаткування можна підвищувати до певного рівня, обмеженого календарним фондом часу, а можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими вичерпними. Також, здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату пов'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко відшкодовуються за рахунок одержуваного додаткового економічного ефекту.

Більш інтенсивне використання виробничих потужностей та основних фондів ПрАТ «Ліктрави» досягається перш за все за рахунок технічного удосконалювання останніх. Інтенсивність використання виробничих потужностей та основних фондів можна підвищити [54; 68]: шляхом удосконалювання технологічних процесів; організації безперервно-потокowego виробництва на базі оптимальної концентрації виробництва однорідної продукції; вибору сировини, підготовки до виробництва відповідно до вимог заданої технології і якості продукції, що випускається; ліквідації штурмівщини і забезпечення рівномірної, ритмічної роботи

підприємств, цехів і виробничих ділянок, проведення ряду інших заходів, що дозволяють підвищити швидкість обробки предметів праці й забезпечити збільшення виробництва продукції в одиницю часу.

Екстенсивне підвищення виробничого потенціалу підприємства припускає, що, з одного боку, буде збільшено час роботи діючого устаткування в календарний період, а з іншого - підвищення питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві [56, с.318].

Основними напрямками збільшення часу роботи обладнання ПрАТ «Ліктрави» є: скорочення та ліквідація внутрішньо-змінних простоїв обладнання шляхом: підвищення якості ремонтного обслуговування обладнання, своєчасного забезпечення основного виробництва сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами, забезпечення виробництва робочою силою; скорочення цілоденних простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його роботи.

Отже, на ефективність використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» впливає інтенсивне та екстенсивне їх навантаження від яких залежить обсяг виробленої продукції при збільшенні часу роботи обладнання та устаткування, а також технічне удосконалення устаткування та використання новітніх технологій.

Забезпечення збільшення обсягів виробництва продукції стимулює відповідний розвиток матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання. Зростання обсягів основних виробничих фондів відбувається за рахунок додаткових капіталовкладень як матеріальних так і грошових ресурсів, що направляються на розширення виробничого потенціалу ПрАТ «Ліктрави». Забезпечення стійкого розвитку галузей вітчизняного агропромислового комплексу та переробних підприємств, в умовах формування ринкових відносин, призводить до активізації інвестиційної діяльності з надання відповідним суб'єктам господарювання потрібних грошових і матеріальних коштів.

Під інвестиціями у контексті досліджуваної тематики розглядаємо довгострокові вкладення направлені на придбання основних виробничих фондів та оборотних фондів з метою забезпечення ефективної господарської діяльності.

Інвестиції напряму пов'язані із формуванням додаткового чистого прибутку та із забезпеченням скорочення терміну їх окупності. Відповідно, чим менший термін окупності, тим більше стимулів до вкладання інвестиційного капіталу. У випадку тривалому поверненні вкладених коштів під час реалізації інвестиційних процесів відбувається їх знецінення. Окрім того, отриманий у результаті інвестиційних вкладень, чистий прибуток від збільшення обсягів виробництва продукції може бути частково направлений у організацію нового виробництва.

Серед найбільш поширених методів оцінки ефективності інвестиційних вкладень отримали заслужену популярність методи, що базуються на обчисленні наступних показників ефективності інвестицій: чистої теперішньої вартості (Net Present Value, NPV), індексу рентабельності інвестицій (Profitability Index, PI), внутрішньої норми рентабельності (Internal Rate of Return, IRR), дисконтованого терміну окупності інвестицій (Discounted Payback Period, DPP) та ряду інших важливих показників, що також враховують вплив чинників знецінення вкладених фінансових ресурсів.

Аналіз ефективності будь-якого інвестиційного проекту, якій пропонується з метою покращення функціонування суб'єктів господарювання, розпочинають з обчислення показника чистої теперішньої вартості (NPV). Практично, цей показник є єдиним з найбільш використовуваних та зручних з точки зору математичного розрахунку, критеріїв привабливості інвестиційного проекту. За допомогою показника (NPV) проводять порівняння вартості чистих грошових надходжень майбутнього періоду від інвестиційного впровадження проекту з розміром вхідних інвестиційних ресурсів. У зв'язку з тим, що грошовий потік розподілений у часі, його приводить до порівнювального виду шляхом

проведення дисконтування за відповідною ставкою. Відповідна дисконтна ставка обирається самостійно потенційним інвестором, спираючись на значення щорічного відсотка, який інвестор бажає отримати за інвестований у проект капітал. Також прийнятними для інвестора критеріями очікуваної користі можуть служити середньозважена вартість капіталу господарюючого суб'єкта та допустимий рівень доходності аналогічних інвестиційних проектів.

Показник чисту теперішньої вартості ПРУ інвестиційного проекту можна визначити за

$$NPV = \sum_{i=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_0,$$

де I_0 – обсяг вкладених у проект інвестиційних ресурсів;

CF_t – обсяг чистих грошових надходжень на кінець t -го періоду;

i – бажана дисконтна ставка;

n – тривалість життєвого циклу інвестиційного проекту.

Якщо розраховане значення показника $NPV > 0$, то інвестиційний проект можна рекомендувати до впровадження у діяльність суб'єкта господарювання, якщо розрахований показник $NPV < 0$ - отримаємо збитковий інвестиційний проект і його однозначно слід відхилити, у випадку нульового значення розрахованого показника інвестиційний проект лише відшкодує вкладені фінансові кошти та забезпечить досягнення прийнятного рівня доходності не створюючи надприбутків. Плюсове значення показника NPV показує величину доходу, яку отримає потенційний інвестор.

Показник індексу рентабельності інвестицій характеризує рівень отриманих доходів на одиницю складених витрат, тобто потенційну ефективність інвестування. Тобто, чим більше значення показника індексу рентабельності, тим вищий рівень віддачі від вкладених інвестицій. Показник індексу рентабельності (PI) обчислюється за наступною залежністю

$$PI = \frac{PV}{I_0} = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}}{I_0},$$

Якщо розрахований таким способом показник $PI > 1$, то інвестиційний проект доцільно рекомендувати до впровадження оскільки він відображає позитивні результати від вкладення коштів у проект. Якщо розрахований показник $PI < 1$, то від інвестиційного проекту необхідно відмовитись, оскільки він є збитковим. За умов значення розрахованого показника на рівні одиниці, інвестиційний проект забезпечує лише відшкодування вкладених інвестицій.

Критерій PI часто використовують як інструмент проведення ранжування інвестиційних проектів з точки зору їх економічної привабливості особливо за умов отримання однакових значень показника чистої теперішньої вартості. Доцільно враховувати, що інвестиційні проекти з високим значенням показника PI не завжди співставні з величиною чистої теперішньої вартості, наприклад за умов порівняння різномасштабних інвестиційних проектів.

Критерій внутрішньої норми рентабельності (Internal Rate of Return, IRR), відбиває доходність самого інвестиційного проекту, визначену із врахуванням відсоткового реінвестування.

Зміст визначення показника внутрішньої норми рентабельності під час проведення оцінки ефективності інвестиційних проектів полягає у тому, що показник IRR відображає очікувану доходність інвестиційного проекту, а, отже, і максимально допустимий рівень понесених витрат. Якщо інвестиційний проект повністю фінансується за рахунок банківських кредитів, то значення показника IRR показує верхню границю допустимого рівня банківського відсотка, перевищення якого у підсумку, робить інвестиційний проект збитковим.

Обчислення показника IRR проводиться методом послідовних наближень значень показника NPV до нуля за різних дисконтних ставках. Показник внутрішньої норми рентабельності обчислюємо за залежністю:

$$IRR = R_1 + \frac{NVP(R_1) \times (R_2 - R_1)}{NVP(R_1) - NVP(R_2)},$$

де дотримані умови $NVP(R_1) > 0$; $NVP(R_2) < 0$; $R_2 > R_1$.

Якщо розраховане значення показника IRR інвестиційного проекту більше за наявну ставку банківського рефінансування та перевищує значення показника IRR альтернативних інвестиційних проектів з урахуванням ступеня потенційного ризику, то інвестиційний проект доцільно рекомендувати до впровадження у діяльність суб'єкта господарювання.

З метою підвищення ефективності функціонування досліджуваного у даній роботі ПрАТ «Ліктрави», пропонуємо придбати вакуумний пакувальний верстат Handtmann VF 610 с перевертувачем та підтримуючим пристроєм вартістю 25500 дол. (1020000 грн.). На думку фахівців ПрАТ «Ліктрави», запровадження у виробничий процес запропонованого обладнання, дозволить у 2,5 рази підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських виробів та фіточаїв.

Розглянемо надання банком підприємству ПрАТ «Ліктрави» кредиту на 5 років розміром 1020000 грн. на придбання німецького вакуумного пакувального верстату Handtmann VF 610 під 20 % річних. Кредитування здійснюється видачою всієї суми одразу (табл. 3.4).

Визначимо економічну ефективність запропонованого інвестиційного проекту за методикою описаною вище, яка передбачає визначення набору критеріїв ефективності інвестиційного проекту.

Таблиця 3.4. – Початкові дані для інвестиційного проекту при змінних надходженнях ПрАТ «Ліктрави»

Рік проекту	0	1	2	3	4	5
Вартість обладнання	1020000	x	x	x	x	x
Об'єм продажів послуг	x	873120	956250	1050600	1020000	701250
Затрати без амортизації	x	414120	426870	426870	452880	466140
Норма амортизації	0,2	x	x	x	x	x

На основі даних, які відповідають початковим інвестиціям і планованим надходженням (виплатам) інвестиційного проекту, обчислимо:

- чисту приведену вартість (NPV);
- внутрішню норму рентабельності (IRR);
- термін окупності;
- індекс прибутковості, а також зобразимо на діаграмі графік залежності

NPV проекту від зміни процентної ставки.

З метою обчислень PDV і IRR відповідно можна застосувати фінансові функції НПЗ і ВСД табличного процесора Ms Excel (рис. 3.1).

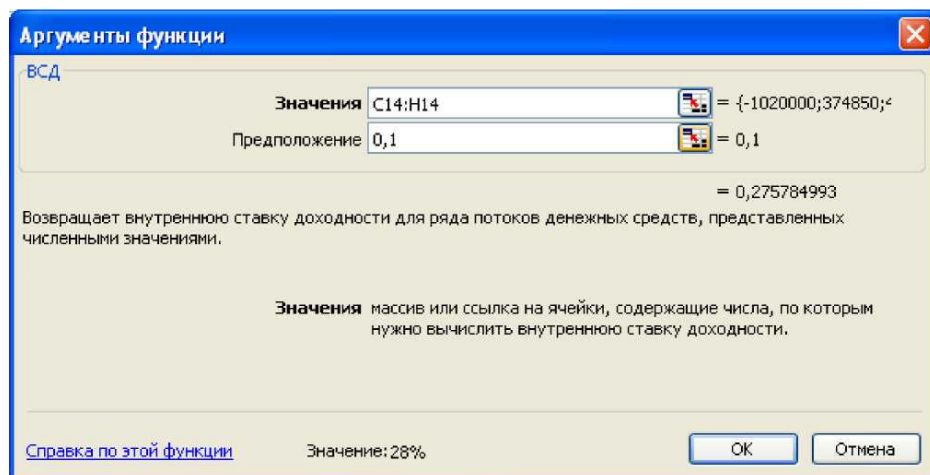

Рисунок 3.1. – Діалогове вікно функції ВСД (IRR)

Результати обчислень економічної ефективності запропонованого інвестиційного проекту щодо придбання німецького вакуумного пакувального верстату Handtmann VF 610 підприємством ПрАТ «Ліктрави» представлені на

рисунках 3.2-3.3 (розрахунки проведені автором в табличному процесорі Microsoft Excel).

	A	B	C	D	E	F	G	
1	Інвестиція 1							
2	Рік проекту		0	1	2	3	4	
3	Вартість обладнання	$Ca(0)$	1020000					
4	Об'єм продажів послуг	$S(k)$		873120	956290	1050600	1020000	
5	амортизації	$G(k)=V(k)-d-Am(k)$		414120	426870	426870	452880	
6	Норма амортизації	Na	0,2					
7	Амортизація	$Am(k)=Ca(0)*Na$		204000	204000	204000	204000	
8	Операційний прибуток	$По(k)=S(k)-G(k)-Am(k)$		255000	325380	389130	393720	
9	Ставка податку на прибуток	Tr	0,33					
10		$AmT(k)=Am(k)*Tr$		67320	67320	67320	67320	
11	По на р/с без	$По1(k)=S(k)-G(k)$		459000	529380	593130	597720	
12	Податок на прибуток	$Pt(k)=По(k)*Tr$		84150	107375,4	128412,9	12927,6	
13	Чистий прибуток	$Pnet(k)=По(k)-Pt(k)$		170850	218004,6	260717,1	263792,4	
14	Чисті грошові	$Pnet;cf(k)=Pnet(k)+Am(k)$	-1020000	374850	422004,6	464717,1	467792,4	2
15	Відшкодування інвестиції	$Pnet;cf(k)-Ca(0)$		-645150	-597995,4	-555282,9	-552207,6	-7
16	Чистий прибуток без Ам(k)	$Pnet1(k)=По1(k)*(1-Tr)$		307530	354684,6	397397,1	400472,4	1
17	Чистий прибуток без Ам(k)+податковий	$(1-Tr)+AmT(k)$		374850	422004,6	464717,1	467792,4	2

19	Фінансовий аналіз змінної ренти							
20	Процентна ставка		20%					
21	Коефіцієнт анuitету (AnT)	$1/(1+R)^T$		0,83	0,69	0,58	0,48	0,40
22	Поточна вартість по роках	через An(T)		312375,00	293058,75	268993,51	225594,33	90359,64
23	Чиста поточна вартість	через PDV		-707625,00	-414566,25	-146632,74	79961,59	170321,23
24	Внутрішня норма рентабельності (IRR)	за формулою						28%
25	Внутрішня норма рентабельності (IRR)	через ВСД						28%
26	Термін окупності		3					
27	Дисконт. період ок-ті	$T=-\ln(1-I^*R)/\ln(1+R)$	3,3					
28	Індекс прибутковості			0,31	0,59	0,86	1,08	1,17
29	Рік проекту		0	1	2	3	4	5
30	% ставка			Чиста приведена вартість (NVP)				
31	10,0%			-679227,27	-330463,14	18685,69	338194,20	477804,46
32	15,0%			-694043,48	-374947,37	-69388,34	198073,49	309860,54
33	20,0%			-707625,00	-414566,25	-146632,74	79911,59	170321,23
34	22,0%			-712746,90	-429216,88	-173293,97	37867,09	121059,09
35	23,0%			-715248,90	-436306,37	-186574,87	17802,46	97667,21
36	25,0%			-720220,00	-450037,06	-212101,90	-20494,13	53182,65
37	30,0%			-731653,85	-481946,98	-270423,50	-106636,37	-46079,43

Рисунок 3.2. – Основні показники реалізації інвестиційного проекту

Побудуємо графік залежності NVP від процентної ставки для проекту (рис. 3.3).

Рисунок 3.3. – Графік залежності NPV від процентної ставки

Значення основних аналітичних коефіцієнтів за п'ятий рік проекту зведемо в табл. 3.5.

Таблиця 3.5. – Значення основних показників ефективності реалізації проекту нарощування виробничих потужностей за рахунок придбання новітнього виробничого устаткування ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Значення
1. Внутрішня норма рентабельності (IRR)	0,28
2. Індекс рентабельності (PI)	1,17
3. Чиста теперішня вартість (NPV), тис.грн.	170321,23

Проаналізувавши результати, приходимо до висновку, що відшкодування витрат відбудеться до кінця 3 року і отримаємо 16,7 % чистого прибутку ($NPV = 170321,23$ грн.). Оскільки $NPV > 0$, то за час економічного життя проект відшкодує витрати. Індекс рентабельності $PI > 1$. Внутрішня норма прибутковості $IRR > r$, що означає, що проект слід прийняти. Отже, проект забезпечує заданий рівень рентабельності.

Таким чином, результати аналізу показують економічну ефективність проекту, тобто ефективність впровадження вакуумного пакувального верстату

Handtmann VF 610 с перевертувачем та підтримуючим пристроєм ПрАТ «Ліктрави», що дозволить суттєво збільшити продуктивність виробництва готових лікарських виробів та фіточаїв. Проведені обчислення показали економічну ефективність даного проекту, тому його доцільно рекомендувати до впровадження у напрямі нарощування виробничої потужності підприємства

З метою підвищення ефективності функціонування досліджуваного у даній роботі ПрАТ «Ліктрави», запропоновано придбати вакуумний пакувальний верстат Handtmann VF 610 с перевертувачем та підтримуючим пристроєм вартістю 25500 дол.США (1020000 грн.). На думку фахівців ПрАТ «Ліктрави», запровадження у виробничий процес запропонованого обладнання, дозволить у 2,5 рази підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських виробів та фіточаїв.

Доведено, що відшкодування витрат відбудеться до кінця 3 року і отримаємо 16,7 % чистого прибутку ($NPV = 170321,23$ грн.). Оскільки $NPV > 0$, то за час економічного життя проект відшкодує витрати. Індекс рентабельності $PI > 1$. Внутрішня норма прибутковості $IRR > r$, що означає, що проект слід прийняти. Отже, проект забезпечує заданий рівень рентабельності. Проведені обчислення показали економічну ефективність даного проекту, тому його доцільно рекомендувати до впровадження у напрямі нарощування виробничої потужності підприємства.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети дослідження щодо розробки пропозицій забезпечення економічної безпеки підприємства було зроблено такі висновки:

1. Узагальнено, що погляди більшості вчених на тему економічної безпеки підприємства дуже різні, а іноді й суперечливі. Є багато дискусій щодо концептуальних підходів до визначення сутності категорії "економічна безпека підприємства", кола її функціональних компонентів, складу оцінки критеріїв, складових тощо. є складними.

2. Обґрунтовано, що основою розроблення комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства має бути певна концепція, яка включає мету, завдання, принципи функціонування, предмет і предмет, стратегію і тактику, мета цієї системи полягає в тому, щоб мінімізувати зовнішні та внутрішні загрози для економічного становища підприємства, включаючи його фінансові, матеріальні, інформаційні та людські ресурси.

3. Систематизовано, що для досягнення поставленої мети необхідно вирішення конкретних завдань, що об'єднують усі сфери безпеки:

- 1) ефективного прогнозування загроз економічній безпеці підприємства;
- 2) організації запобігання можливим загрозам;
- 3) виявлення, аналізу та оцінки існуючих загроз економічній безпеці;
- 4) прийняття рішень та реагування на існуючі загрози;
- 5) удосконалення системи економічної безпеки підприємства.

4. З'ясовано, що ПрАТ «Ліктрави» є одним із найстаріших фармацевтичних підприємств України, що спеціалізується на виготовленні та реалізації фітопрепаратів, а також оздоровчо-профілактичних заходах. Підприємство прибутково працювало у 2021-2023 рр.

5. Узагальнено, що надійна економічна безпека ПрАТ «Ліктрави»

можлива лише за комплексного та системного підходу до її організації. Механізм економічної безпеки ПрАТ «Ліктрави» це низка ділових, економічних, організаційно-правових та мотиваційних способів збалансування інтересів підприємства з інтересами середовища, що забезпечує прибуток. Таким чином, 98,0% гарантії економічної безпеки ПрАТ «Ліктрави» формується під впливом підвищення ліквідності активів та покриття витрат виробництва.

6. Дано пропозиції керівнику ПрАТ «Ліктрави» враховувати наявність тріади цілей: узгодження інтересів, запобігання загрозам та формування відповідних ресурсів. Така тріада цілей має взаємодоповнювальний характер. Запропоновано гармонізацію інтересів для ПрАТ «Ліктрави» – процес збалансування позицій та інтересів різних груп у часі та просторі. Побудова структури адміністративного механізму в системі гармонізації груп інтересів та економічної безпеки компанії має базуватися на функціонально-ресурсному підході, який: визначає загрози; коли, за яких обставин і на яких ділянках необхідний агресивний наступ, застосувати еволюційний підхід, застосувати метод адаптації чи очікування.

7. Обґрунтовано, що загальна концепція запропонованого механізму управління економічною безпекою підприємства передбачає створення системи, яка виявляє загрози, прогнозує їх наслідки, визначає методи локалізації та передає інформацію до загальної системи управління, в якій приймаються оперативні рішення. усувати загрози або коригувати стратегічні цілі. Сучасні умови розвитку ПрАТ «Ліктрави» вимагають зміни парадигми в оцінці ефективності використання ресурсів.

8. Вжиття заходів щодо контролю витрат та забезпечення належного управлінського контролю за використанням коштів на забезпечення виробництва, управління та збуту в операційній діяльності ПрАТ «Ліктрави» дозволить підприємству зберегти стабільне економічне становище. З іншого

боку, економічним результатом забезпечення ефективності економічної безпеки має бути отримання або збільшення прибутку. Результат процентів за кредит та приріст власного капіталу є додатнім ($ЕФЛ=31,15\%-10,00\% = 23,15\%$), значить з кожного відсотка по відношенню до власного капіталу, вкладеного у позиковий капітал можна отримати 23,15% приросту власного капіталу, а значить збільшити розмір його прибутковості – на 4,02%. $Еф = 59002,27 - 56723,50 = 2278$, тис.грн.

9. З метою підвищення ефективності функціонування досліджуваного у даній роботі ПрАТ «Ліктрави», запропоновано придбати вакуумний пакувальний верстат Handtmann VF 610 с перевертувачем та підтримуючим пристроєм вартістю 25500 дол.США (1020000 грн.). На думку фахівців ПрАТ «Ліктрави», запровадження у виробничий процес запропонованого обладнання, дозволить у 2,5 рази підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських виробів та фіточаїв.

10. Доведено, що відшкодування витрат відбудеться до кінця 3 року і отримаємо 16,7 % чистого прибутку ($NPV = 170321,23$ грн.). Оскільки $NPV > 0$, то за час економічного життя проект відшкодує витрати. Індекс рентабельності $PI > 1$. Внутрішня норма прибутковості $IRR > r$, що означає, що проект слід прийняти. Отже, проект забезпечує заданий рівень рентабельності. Проведені обчислення показали економічну ефективність даного проекту, тому його доцільно рекомендувати до впровадження у напрямі нарощування виробничої потужності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Київ: Фенікс. 1999. 338 с.
2. Безбожний В. Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств: Дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04: Луганськ. 2009. 197 с.
3. Бендигов М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2000. № 2. С. 17–30.
4. Бендигов М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект). *Консультант директора*. 2000. № 2. С. 7–13.
5. Вакульчук А.О. Економічна безпека підприємства як система боротьби з загрозами. *Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти*. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 13-14 грудня 2022 р. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-401/>
6. Вакульчук А.О. Способи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка, облік, фінанси та право: стан, проблеми та перспективи розвитку*. Матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. м. Полтава, 10 грудня 2022 р. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-401/>
7. Вакульчук А.О. Характеристика функціональних компонентів економічної безпеки підприємства. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення (випуск 64)*. Міжнар.наук.-практ. інтернет-конф. м. Тернопіль, 10 грудня 2022 р. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-401/>
8. Варналій З.С. Економічна безпека: навч. посіб. За ред. З.С. Варналія. Київ : Знання. 2009. 647 с.
9. Ващекин Н.П., Делиев М.И., Урсул А.Д. Безопасность

предпринимательской деятельности: учебн. пособ. Москов. гос. институт коммерции НИИ устойчивого развития и безопасности. 2-е изд. дополн. и переработ. Москва: ЗАО Издво "Экономика". 2002. 334 с.

10. Вектор інвестицій як інструмент регулювання економічної безпеки підприємства: [зб. наук. праць] / Драга А. А. 2004. № 5. С. 132-134.

11. Грунин О. А Грунин С. О. Экономическая безопасность организации О. А. Грунин, СПб.: Питер, 2008. 230 с.

12. Економічна безпека підприємства: [підручник] / [А. М. Дідик, О. Є. Кузьмін, В. Л. Ортинський, Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, О. В. Ілляшенко та ін.]; за заг. ред. А. М. Дідика. Львів: НУ "Львівська політехніка", ТЗОВ "Видавнича група "Бухгалтери України". 2020. 624 с.

13. Економічна безпека України: монографія / [Федоренко В.Г., Грищенко І.М., Новікова О.Ф., Ольшанська О.В. та ін.]; за ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенко, Т.Є. Воронкової. Київ: ТОВ "ДКС центр". 2017. 462 с.

14. Забродский В. А., Кизим Н. А. Развитие крупномасштабных экономикоравовых систем. Харків: Бизнес Информ. 2000. 72 с.

15. Иванов А. Р. Шлыков В. А. Экономическая безопасность предприятия. Москва: Виразж-центр. 1995. 265 с.

16. Ілляшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №3(21). С. 12-19.

17. Капустін М. Про деякі проблеми економічної безпеки підприємництва. URL: www.personal.in.ua/article.php?ida=524

18. Карпенко О. А. Основи антикризового управління: навч.-метод. посіб. К: Вид-во НАДУ. 2009. 208 с.

19. Квач І.Я. Формування теоретико-методологічних аспектів системи економічної безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове фахове видання. 2018. Вип. 22. С. 376-382.

20. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та

механізм забезпечення: [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов та ін. Київ.: Лібра. 2003. 280 с.

21. Крозьє М. Основные тенденции современных сложных обществ. *Социально-политический журнал*. 1992. № 6–7. С. 64 – 68.

22. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. Київ : НІСД, 2015. 348 с.

23. Максимова Т. С. Лиштван К. В. Філімонова О. В. Формування інноваційної політики підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. №2(20). С. 181-183.

24. Механизмы управления экономической безопасностью. А. В. Кириенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский: под. ред. А. В. Кириенко. Донецк: Дон НУ. 2002. 178 с.

25. Михайленко А. Механизм обеспечения экономической безопасности России. *Российский экономический журнал*. 1996. № 4. С. 119–127.

26. Моденов А.К. Белякова Е.И., Власов М.П., Лелявина Т.А. Экономическая безопасность предприятия : монография. СПбГАСУ. СПб. 2020. 550 с.

27. Науменко Є.Ю. Механізм управління економічною безпекою в умовах кризи. *Молодий вчений*. 2017. № 7 (47). С. 462-466.

28. Олейников Е.А. Экономическая и национальная безопасность: учебник для вузов. Москва: Экзамен. 2004. 768 с.

29. Ортинський В. Л. Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Київ: Правова єдність. 2009. 544 с.

30. Отенко І. П. Ярошенко А. Ф. Аналіз та оцінка факторів економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. "Економіка": зб. наук. праць. Ужгород: Вид. УНУ. 2007. № 22 (спецвипуск) частина 2. С. 43–48.

31. Офіційний сайт ПрАТ "Ліктрави". URL: <https://liktravy.ua>

32. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України. від 01.07.1992 р. №2343-12. Верховна Рада

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

33. Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: навч. посіб. Київ : "Центр учбової літератури". 2018. 320 с.

34. Сухорукова Т. Проблеми економічної безпеки підприємства. *Бізнесінформ*. 1998. № 4. С. 61–65.

35. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы. *Вестник Московского государственного университета*. Серия 6. Экономика. 1995. № 3. С. 3–9.

36. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура, проблемы. *Вестник МГУ*. Сер. 6. Экономика. 1995. 3. С. 3.

37. Тарнавська Т.В. Генеза поняття "система": історичний огляд. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 6(47). С. 129–139.

38. Фень К.С. Пріоритетні напрями зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Серія Економіка. Випуск 1(9). С. 68-75.

39. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: [монографія]. Донецьк: ДонДУЕТ. 2005. 140 с.

40. Шинкар С.М. Система економічної безпеки підприємства: методичні засади формування. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 25. С. 133-137.

41. Экономическая безопасность Украины в условиях рыночных трансформационных процессов: монография / Под общей редакцией проф. В.Г. Ткаченко и проф. В.И. Богачева. Ровеньки. 2007. 330 с.

42. Lambert D. La defense de l'ekonomie: la conjugasion des efforts de l'Etat, de l'entreprise et d'individuy. *Strategique*. 1990. № 2. pp. 83–98

ДОДАТКИ

ЛІКАРСЬКІ ТРАВИ

Перевірені та ретельно відібрані частини лікарських рослин для лікування та профілактики. Смак деяких запашних лікарських трав знайомий нам з дитинства.

[Докладніше](#)

Натуральні інгредієнти

Сертифікація GMP

Сертифікація ISO 22000:2005

Українське виробництво